

A hajós-cifrahegyi avar kori gyöngyleletek¹

¹PÁSZTOR ADRIEN

¹e-mail: adrien0318@gmail.com

PÁSZTOR, A.: *Beads from the avar cemetery of Hajós-Cifrahegy*

Abstract: 47 graves, out of the 169, contained beads in the Avar cemetery of Hajós-Cifrahegy. From the point of view of the evaluation it is important to state that the majority of the graves were undisturbed or only disturbed by animals. Bead or bead necklace were found mostly at the graves of the age group of *adultus* and *maturus*, less frequently at *senium* and young female, male and children graves. Some pearls were placed into or upon a sabretache, or were worn around the neck. The short strings of pearls were also widely popular.

Keywords: pearl type, monochrome, decorated pearls, melon-shaped pearls, beads, chronology

Bevezetés

Bács-Kiskun megye nyugati térségében, Hajós-Cifrahegyen² egy kisebb lélekszámú falusi közösség temetőjét tárta fel Kőhegyi Mihály. A sírmelléletek tanúsága szerint a 7. század közepe tájától a 9. század első fele időszakáig itt élt emberek letelepült és gazdálkodó életmódot folytattak. A korszak alapvető használati és viseleti tárgyai mellett a széles körben elterjedt vásári árukkal, olcsóbb ékszerekkel díszítették fel a halottak ruházatát. A ritkán arany, leginkább ezüst, aranyozott bronz és bronz fülbevalók, bronz- és vashuzalból kialakított karperecek, ezüst gyűrűk mellett különböző összetételű és hosszúságú, üveggyöngyökből fűzött nyakláncokkal is felékesítették az elhunytakat.

A gyöngyök előkerülési helye, leletkörülmények, temetkezési szokások

A 149 síros temető 47 gyöngyös sírjainak dokumentációi bizonyítják, hogy a hajósi közösség a halottaikat nagy tiszteletben tartotta. A különböző temetkezési rítusaik arra utalnak, hogy az elhunytakkal szemben félelemmel és egyben tisztelettel bántak. A gyöngymelléletes aknasírok esetében – függetlenül a temetkezések időrendjétől, az eltemetettek életkorától és nemétől – tizennégy féle temetkezési szokással gondoskodtak az elhunytak végső nyughelyéről (2. táblázat).³ A gyöngyleletek elemzésénél a temetkezési szokások változatossága csupán tájékoztató jellegű adatokkal szolgált, és a temetkezési rítusok különböző fajtái nem hozhatók összefüggésbe az eltemetettek nemével, életkorával, vagy társadalmi helyzetével, sem pedig a sírban megfigyelt gyöngyök viseleti hagyományaival.

Az értékelés szempontjából ugyanakkor fontos támpont, hogy a sírok többsége rabolatlan, vagy csak állatjárás bolygatta meg. A 4., 63., 141., 151., 152. sírt érte, a 13., 36. és 94. sírt kirabolták, a 44., 46., 108. és 141. sírt pedig újkori talajműveléskor bolygatták meg vagy elpusztították.

A gyöngyökkel eltemetettek főleg magányos sírban nyugodtak. Kettős temetkezés négy esetben említhető, ahol *adultus* korú nőt csecsemővel (35., 43. sír), illetve *senior* korú nőt *infans* korú gyerekkel együtt (67., 132. sír) helyeztek el közös sírgödörbe.

Gyöngy, illetve gyöngysor – a legtöbb Kárpát-medencei avar kori temetőhöz hasonlóan – elsősorban *adultus* (7., 9., 13., 20., 35., 36., 43., 48., 84., 87., 107., 116., 140., 156., 158., 164., 166. sír) és *maturus* (4., 22.,

1 Kézirat lezárása: 2014. 07. 24. A hajós-cifrahegyi avar kori temető gyöngyleleteinek feldolgozási lehetőségéért, a megszerkesztett színes ábrákért és az abstract angol nyelvű fordításáért Balogh Csillának tartozom köszönettel.

2 ADAM 01–03–0410–022002, 157.

3 1.) aknasír (6., 36., 44., 94., 108., 130., 140., 145., 168. sír); 2.) gödörszerű lemélyedés a fejnél, lábnál (116., 152., 164., 166. sír); 3.) halotti kerevet, egy-egy cölöplyuk a sírgödör sarkaiban (39. sír); 4.) halotti kerevet (15. sír); 5.) kerevet, gödörszerű mélyedés a fejnél, lábnál (46. sír); 6.) halotti lepelbe csavart holttest kereveten (43. sír); 7.) halotti lepelbe csavart holttest kereveten, gödörszerű mélyedés a fejnél, lábnál (63., 67., 87. sír); 8.) koporsós temetkezés (7., 13., 20., 92., 100., 107., 132., 155. sír); 9.) koporsó, 1-1 db cölöplyuk a sírgödör sarkaiban (48., 131. sír); 10.) koporsó, gödörszerű bemélyedés a fejnél (9., 101. sír); 11.) koporsó, gödör a fejnél, lábnál (151., 156., 158., 165. sír); 12.) gödör a fejnél, lábnál, 1-1 db cölöplyuk a sírgödör sarkaiban (66. sír); 13.) koporsó, gödör a fejnél, lábnál (151., 156., 158., 165. sír); 14.) halotti lepelbe csavart holttest (10., 22., 35., 84., 124., 127., 141., 157. sír).

39., 130., 131. sír), ritkábban *senior* (15., 63., 67., 94., 132., 152. sír) és *fiatalkorú* női (66., 101., 168. sír), *gyerek* (10., 46., 108., 127., 141., 151., 155., 165. sír), illetve *férfi* (6., 157. sír) váz koponya-, nyakcsigolya- vagy mellkas csontjainál került napvilágra. Öt női sír esetében az életkor meghatározhatatlan (44., 92., 100., 124., 145. sír), illetve szórvány (1. táblázat). Összességében 47 női (24,49%), férfi (1,36%) és gyerek (5,44%) temetkezés, illetve szórvány (0,68%) tartalmazott gyöngyöt (1. táblázat).

Halott neve (év)		Gyöngyös sír (sírszám)	Sír / db	Gyöngy db	Összes gyöngy / db
nő	nő, nő?	44., 92., 124., 100.	36	256	1627
	nő (régészeti leletek alapján)	145.		2	
	nő (16-18 éves)	66.		35	
	nő (20-22 éves)	101., 168.		47	
	nő (23-25 éves)	20., 107., 116.		39	
	nő (23-30 éves)	9., 140., 164.		22	
	nő (23-39 éves)	48.		318	
	nő (25-30 éves)	7., 166.		220	
	nő (30-35 éves)	87.		37	
	nő (35-39 éves)	13., 36., 84., 156., 158.		195	
	nő (38-40 éves)	4.		1	
	nő (40-50 éves)	130.		18	
	nő (45-55 éves)	39., 131.		56	
	nő (50-59 éves)	22.		1	
	nő (60-x éves)	15., 63., 94., 152.		271	
	nő (60-x) + inf. I. (5-6)	67., 132.		43	
	nő (30-35, 30-29 éves) + csecsemő	35., 43.		66	
férfi	férfi (45-59 éves)	6.	2	2	2
	férfi (20-22 éves)	157.			
gyerek	gyerek (4-5 éves)	46., 108., 127.	8	57	225
	gyerek (inf. I.)	165.		4	
	gyerek (8-9 éves)	151.		19	
	gyerek (inf. II.)	141., 155.		24	
	gyerek (12-14 éves)	10.		121	
szórvány			1	2	2
Összesen:			47	1856	

1. táblázat. A hajós-cifrahegyi avarkori temető gyöngyös sírjai, nemek és gyöngy darabszám szerinti megoszlásban

A gyöngyök fő típusai, típus- és típusvariációi, anyaguk szerinti csoportosítása

A hajósi gyöngyök anyaguk szerint hat csoportba sorolhatóak: üveg, aranyfóliás, agyag, ezüst, drágakő (borostyán, kalcidon, karneol) és korall. A 47 sírban talált 1856 darab gyöngy formájuk alapján 9 fő típusa (I., II., III., V., VII., VIII., IX., X. és XI.) (3. táblázat), ezeken belül 41 típus, díszítettségük szerint pedig 132 típusváltozata került osztályozásra (4. táblázat).

Meghatározóan magas (99,5%) az üveggyöngyök gyakorisága, közöttük jellemző a gömbfélék (I., II.) kiugróan magas aránya (79,6%). A dinnyemag alakúak csoportja is számottevő (270 db/14,6%), ugyanakkor a hengeresek (64 db), kúpfélék (19 db) mellett a különböző hasábfarmák (14 db) elenyésző számban fordulnak elő. A fő típusok közül csak a más avar kori gyöngyfüzéreken is ritkábban előforduló IV., VI., XII., XIII. fő típus hiányzik.⁴ A hajósi gyöngysorok látszólagos egységessége mellett a gyöngyök típusai között kimutatható típusok, altípusok és típusvariációk gazdag formai változatosságot mutatnak.

Az 1856 darab gyöngy alapanyag, forma szerint fő típusokba, ezeken belül típusokba, illetve díszítettségük szerint rendezve került adatbázisba.⁵ A hajós-cifrahegyi gyöngytípusok az adatbázisból kinyert adatait a 4. táblázat tartalmazza. A gyöngyöket anyaguk, formájuk (fő típus) és díszítettségük (típus) és díszítésváltozatok (típusvariációk) szerint lett rendszerezve (1-2. oszlop). A könnyebb tájékozódás érdekében a táblázat 3. oszlopa tartalmazza a gyöngyök fényképeit, az 4. oszlop pedig a gyöngyforma/típus/altípus megnevezését. A 5-8. oszlopban található a gyöngyök típusainak és variációinak alapszínei, a hozzájuk kapcsolódó díszítések, rátétdíszek megnevezései és e díszek színei, színváltozatai.

4 PÁSZTOR 1996a, 203-205, 2-3. táblázat.

5 PÁSZTOR 1996b, 37-38, 1. l.j., 56-80, 1-2. táblázat.

sorsz.	sir szám	gyöngy/ (db)	gyöngy/típusok	halott neve / év	gyöngy/ helye	temetkezés	rablottság	mellékletek	gyöngy hivatkozás (B.C.s. 2012)	sir időrendi besorolása
1-2. 4 darab KÜLÖNBÖZŐ TÍPUSÚ GYÖNGY										
1.	4.	1	Cs.1.04.1/00	nő (38-40)	bal kéz ujjcsontjai között	akna	bolygatott	a 24. db gyöngy, kerek szemekből vaslánc (fekaföldi), vaskarper, vaskarika lapozó alakú vascsat, vaslánc, vaskarika, vaslánc, vaskés	3. kép 1	
2.	6.	1	I.04.1/02.05	férfi (45-59)	bal kéz ujjcsontjai között	akna	bolygatatlan, bordák között állatjártat		3. kép 6	7. sz. 2. harmad
3.	9.	1	V.03.1/00	nő (23-30)	bal kéztőcsontok	akna + koporsó + gödör a koponyánál	bolygatatlan	téglaalap alakú vascsat, bikónikus orsógomb, vaskés	5. kép 2	7. sz. 2. fele
4.	22.	1	Ks1.04.1/00	nő (50-59)	bal oldali bordák körül	akna + lepel	bolygatatlan	kerek átmeteszű, elhagyott végű ezüst fülkarkötő, obszidián penge, orsókarika, korongolt fazék	12. kép 10	7. sz. 2-3. negyed
5.	44.	1	XI.14.1/13.01	nő	melikason	akna	talajművelés során fejdűt	egyik végén kampósan kialakított, egymásra hajlító végű bronz huzalgűrű	24. kép 9	7. sz. 3. harmad – 9. sz. 1. fele
6.	94.	1	III.01.1/00	nő (60-x)	bal medencelapát	akna	rabolt	ovális karkajlú, granulált és hasabos gyöngy csungódiszes, aranyozott bronz fülbevalópár, egybeöntött testű bronz csat, téglaalap alakú vascsat, vésett halazkalkamintás bronz pángűrű, nyitott végű, öntött bronz karpercpár, esztergált csont tűtartó, vonaldiszes bikónikus orsógomb, tojáshéjak. (A dokumentáció szerint több gyöngy hevert a koponya körül és a bal medencelapát.)	41. kép 10	9. sz. 1. fele
7.	157.	1	XI.06.1.1/00	férfi (20-22)	láblejcsontok végében, másodlagos helyzetben	akna + lepel	bolygatatlan	nagyobb és kisebb téglaalap átmeteszű vascsat, vaskarika, vaskés, vasár, csont korbácvég	69. kép 13	8. sz.
8.	141.	1	XI.04.1/00	gyerek (inf. II.)	koponya jobb oldalánál	akna + lepel	talajművelés során fejdűt	a két színű dinnyemag alakú üveggyöngy a fejszedéskor elporladt	63. kép 1.	7. sz. 3. harmad – 8. sz. 7
9.	145.	2	III.02.1/00, Agy.III.05.1/00	férfi (35-40) – nő a leletek alapján	állkapocs alól	akna	bolygatatlan	ezüst nagylemezgömbös, gyöngydróttal keretelt kék és fekete üvegbetédiszes fülbevalópár, jobb kulcscenton kerek szemekből álló vaslánc, téglaalap átmeteszű vascsat, bikónikus orsógomb, ivelt pengéjű vaskés, kézzel formált fazék	65. kép 7	7. sz. 3. negyed
10.	164.	4	2.1.04.1/00; I.04.2/00; III.01.1/00	nő (23-30)	mandibula bal oldala alatt, a nyakcsigolyáknál	akna + gödör a fejnél, lábánál	bolygatatlan	ezüst nagylemezgömbös fülbevaló, téglaalap átmeteszű vascsat, bikónikus orsógomb, kézzel formált fazék	74. kép 6	7. sz. közepé
11.	165.	4	III.05.1/00; XI.06.1.1/00; XI.08.1/00; XI.08.1/00	gyerek (inf. I.)	jobb kulcscenton alatt	akna + koporsó + gödör a fejnél, lábánál	bolygatatlan	kézzel formált fazék	75. kép 2	7. sz. 3. harmad – 8. sz. eleje?
12.	szervény	2	XI.04.1/05.07; XI.04.1.1/00							8. sz.
RÖVID NYAKLÁNC DINNYEMAG ALAKÚ ÜVEGGYÖNGY NÉLKÜL										
13.	152.	9	I.04.1/02.04; I.04.1/02.05; I.04.1/02.1.04; I.04.1/05.06; I.04.1/02.1/00; III.05.1/00; III.05.1/03.04/07.06; VIII.10.1/00	nő (60-x)	a mandibula jobb oldalánál is a jobb kulcscenton között	akna + gödör a fejnél, lábánál	bolygatott	nyitott fülkarkajlú nagylemezgömbös ezüst fülbevaló, bikónikus orsógomb, vaskés, vascsat, kézzel formált fazék, 2 db szármata edénytörödek	68. kép 2	7. sz. közepé
14.	13.	11	9.1.07.1/00; III.02.1/00; I.07.1/13.01	nő (30-39)	nyakcsigolyáknál	akna + koporsó	bordáknál állatjártat bolygatta	kerek átmeteszű bronz fülkarkajlú, üveggyöngy törödek, lapított gömb alakú orsógomb, edény, állatcsont	7. kép 3	7. sz. 3. harmad
15.	20.	11	8.1.04.1/00; I.04.3/00; III.02.1/00; V.02.1/00	nő (23-25)	nyakcsigolyák bal oldalán elszórtan	akna + koporsó	bolygatatlan	gyöngydróttal keretelt, kék üvegbetédiszes ezüst nagylemezgömbös fülbevalópár, lant alakú vascsat, vasakasztó, pánt vaskarkák, vaskés, butykos diszes peremű edény	11. kép 2	7. sz. 2. fele – 7. sz. 3. harmad
16.	107.	13	13.1.07.1/00	nő (23-25)	nyakcsigolyák környékén	akna + koporsó	bolygatatlan	ovális alakú vascsat	48. kép 9	7. sz. 3. harmad
17.	116.	15	13.1.07.1/00; III.01.1/00; III.02.1/00	nő (23-25)	nyakcsigolyák körül	akna + gödör a fejnél, lábánál	bolygatatlan	ezüst fülkarkajlú, bronz, elhagyott végű huzal karpercpár, ezüst lemezis tubustörödek, kézzel formált fazék, 2 db korongolt szármata hombár oldalátörödek	54. kép 7	7. sz. 3. harmad
18.	140.	17	I.04.1/01.03/04.03; I.04.1/13.01; 2.1.04.2/00; I.04.3/00; 10.1.07/00; 2.1.10.1/01.04	nő (23-30)	nyakcsigolyákon elől – vaslánc a koponya mindkét oldalán	akna	bolygatatlan	ezüst fülkarkajlú, vaslánc, téglaalap alakú vascsat, bikónikus orsógomb, vaskés, kézzel formált fazék	63. kép 9	7. sz. 2. harmad – 7. sz. 3. negyed
19.	101.	19	Ag1.04.1/00; 5.1.04.1/00; I.04.1/01.05/04.05; I.04.1/02.03; I.04.1/03.01; 5.1.04.2/00; I.04.3/00; I.07.2/00; I.10.1/00; III.01.1/02.03; X.01.1/00	nő (20-22)	nyakcsigolyák körül	akna + koporsó + gödör a fejnél	bolygatatlan	bal vállnál vaslemezek – vaslamellák? (elveztek); nagylemezgömbös, gyöngy-drót diszes ezüst fülbevalópár, öntött, orozott bronz, fules tikortörödek, vas karperc, 2 db téglaalap alakú vascsat, vaskarika, vaslánc, vaskés	45. kép 4-5	7. sz. közepé – 3. negyed
20.	151.	19	2.1.04.1/00; 3.1.04.1/01.04; I.04.1/02.05/04.05; 3.1.04.2/00; I.04.3/01.03; 6.1.07.1/00; I.07.2/00; II.4.2/02.04/04.04; III.05.1/01.04	gyerek (8-9)	nyakcsigolyáknál két sorban nyaklánc – a mellkasban két sorban apró vaslánc	akna + koporsó + gödör a fejnél, lábánál	bolygatott	granulált kislemezgömbös arany fülbevalópár, vaslánc, téglaalap alakú vascsatörödek, vaskarika, sorozott vas huzalkarpercpár törödek, affint bronz pohár lapptörödek, láncpántörödek, bikónikus orsógomb, vaskarika, vaskés, tojás	67. kép 4	7. sz. 3. negyed

sorsz.	sir szám	gyöngy (db)	gyöngy típusok	halott neve / év	gyöngy helye	temetkezés	rablottság	mellékletek	gyöngy hivatkozás (B.Cs. 2012)	sir időrendi besorolása
21.	39.	24	21.04.1/00; 201.07.1/00; 1.10.1/00; III.02.1/00	nő (45-55)	nyak körül elszórtan	akna + kerevet + 4 db cológyűk	bolygatatlan	bronz fülkarikabördék, trapéz alakú vascsat, vaslánc, kézzel formált edény	20. kép 11	7. sz. 3. harmad
22.	168.	28	91.04.1/00; 21.04.1/01.04; 1.04.1/01.05/04.05; 31.04.2/00; 1.04.3/00; 21.07.1/00; 7.11.10.1/00; III.02.1/01.04/04.04; V.03.1/00; V.04.1/00	nő (20-22)	a bal vállnál és a mellkas bordacsontjain	akna	bolygatatlan	kislapát, kiszélesedő végű vaskarperec, sodrott vaskarperectörök, vékony bronz lánc, vaskarikák, bronz karika, kétdarabos római csont fésű, bikónikus orsógomb, kézzel formált fazék	76. kép 2	7. sz. közepe
23.	158.	30	30.1.07.1/00	nő (30-39)	? nincs meghatározott helye	akna + koporsó + gödör a fejnél, lábnál	bolygatatlan	bikónikus orsógomb, fémkő, 2 db vaskarika, vaskütyü, vas csikózárbu, bevágott szélű kézzel formált fazék	72. kép 7	7. sz. 3. harmad
24.	131.	32	32.1.07.1/00	nő (45-55)	nyakcsigolyáknál	akna + koporsó + 4 db cológyűk	bolygatatlan	bronz fülkarika, vaskés, bevágott szélű kézzel formált fazék	60. kép 6	7. sz. 2. fele – 7. sz. 3. harmad
25.	66.	35	11.1.04.1/00; 8.1.04.2/00; 4.1.04.3/00; 1.04.5/00; 5.1.10.1/00; 3.11.02.1/00; III.05.1/00; 2.V.03.1/00	nő (16-18)	nyakcsigolyák körül	akna + koporsó + gödör a fejnél, lábnál + 4 db cológyűk	bolygatatlan	ezüst üveggyöngybetétes nagylemezgömbös fülbevalópár, 2 dbbenyomott old. vascsat, 1 db téglalap alakú vascsat, vaslánc, 2 db vaskarika, bikónikus orsógomb vonaldíszsel	32. kép 4	7. sz. 2. fele – 7. sz. 3. harmad
26.	132.	36	2.Agr.11.02.1/00; 12.1.04.1/00; 6.1.04.2/00; 21.04.3/00; 7.1.10.1/00; 3.1.10.2/00; 3.11.02.1/00; III.05.1/00	nő (60-x) + inf. I. (5-6)	nyakcsigolyáknál két sorban rendeződve	akna + koporsó	bolygatott állatjárás által	kerek vascsat, bronz térdfüla, bronz tarsolygyűrű, kézzel formált butykos peremű fazék, orsógomb töredéke	60. kép 11	7. sz. 2. negyed – 7. sz. közepe
27.	87.	37	37.1.07.1/00	nő (30-35)	nyakcsigolyáknál körben	akna + kerevet + lepel + gödör a fejnél, lábnál	bolygatatlan	lant alakú vascsat, vaskés, bikónikus orsógomb, uljbenyomkodással díszített peremű kézzel formált edény	37. kép 2	7. sz. 3. harmad
28.	127.	38	11.1.04.1/00; 5.1.04.1/01.03; 3.1.04.2/00; 9.1.04.3/00; 21.04.4/00; 1.04.5/00; 3.1.10.1/00; 1.10.2/00; 3.11.02.1/00	gyerek (4-5 éves)	állkapocs alatt	akna + lepel	bolygatatlan	lívolt oldalú vascsat, vaskarika, vaslánc, vaskés, 6 db tojás	58. kép 9	7. sz. közepe – 3. negyed
29.	43.	40	37.1.07.1/00; III.01.1/13.01; III.07.1/00	nő (30-39) + csecsemő	nyakcsigolyák körül	akna + kerevet + lepelbe csavart	bolygatatlan	téglalap alakú vascsat, korongolt fazék vonalköteggel	24. kép 5	7. sz. vége - 8. sz. eleje
HOSSZABB NYAKLÁNC DINNYEMAG ALAKÚ GYÖNGY NÉLKÜL										
30.	63.	57	31.04.1/00; 43.1.07.1/00; III.05.1/00; 6.V.01.1/00; VII.01.1/00; VII.404.1/00; IX.10.1/00; X.01.1/00	nő (60-x)	nyakcsigolyák körül	akna + lepel + gödör a fejnél, lábnál	bolygatott	bronz fülkarikapár, rombusz álmetszetű öntött, poncolt bronz karpercepár, nagylemezgömb, gyöngydrót keretes üvegbetétes ezüst fülbevalópár, vaslánc, vonaldíszes orsógomb töredék, vas huzal karpercepár, hosszúvaskés lantokban, hasáb alakú fonat- és inadtáncs csont tűtartó, hálszakadászes csont skatulya, szálagfonatos csontlemez, kézzel formált kis fazék, szányas- és állatcsontok	31. kép 3	8. sz. 2. fele
31.	156.	93	5.1.04.1/00; 1.04.1/01.03; 21.04.1/01.03/04.03; 1.04.1/01.04; 21.04.1/01.04/04.04; 1.04.1/02.03; 19.1.04.2/00; 10.1.04.3/00; 10.1.04.4/00; 3.1.04.5/00; 1.07.2/00; 13.1.10.1/00; 4.1.10.2/00; 1.10.4/00; II.04.2/01.04/04.04; 2.11.01.1/00; 5.11.02.1/00; III.02.2/00; 2.11.03.1/00	nő (30-39)	nyakcsigolyákon – vasláncsor a gyöngyök mellett a mellkason	akna + koporsó + gödör a fejnél, lábnál	bolygatatlan	nyagylemezgömbös fülbevalópár, trapéz alakú vascsat, bikónikus orsógomb, vaslánc, vaskés, favödör vaslémeze és vaspántja, edény	71. kép 4	7. sz. közepe – 2. harmad
32.	7.	95	95.1.07.1/00	nő (25-35)	koponya alatt, nyakcsigolyák mellett	akna + koporsó	bolygatatlan	kerek álmetszetű bronz fülkarika, lant alakú vascsat, bikónikus orsógomb, kézzel formált fazék, 2 db lyuktolás	4. kép 3	7. sz. 3. harmad
33.	10.	121	120.1.07.1/00; 1.10.1/00	inf. II. (12-14 éves)	halánték jobb oldalán és a koponya alatt	akna + lepel	felsőtestet állatjárás bolygatja	téglalap alakú vascsat	5. kép 8	7. sz. 3. harmad
34.	15.	204	21.04.1/00; 201.1.07.1/00; III.02.1/00	nő (60-x)	bal váll fölött elszórtan: két soros (?)	akna + kerevet	bolygatatlan	nyagylemezgömbös fülbevalópár, trapéz alakú vascsat, bikónikus orsógomb, vaslánc, vaskés, favödör vaslémeze és vaspántja, edény	8. kép 3	7. sz. 3. harmad
RÖVID VEGYES NYAKLÁNC KEVÉS DINNYEMAG ALAKÚ GYÖNGGYEL										
35.	92.	7	1.04.1/00; 1.04.1/13.01; 2.11.02.1/00; XI.04.1.1/00; XI.08.1/00; XI.14.1/00	nő	nyakcsigolyák körül	akna + koporsó	bolygatatlan	ovális karikájú, zöld hasáb alakú gyöngyűs bronz fülbevalópár, bikónikus orsógomb 3 vonaldíszsel, esztergalt csont tűtartó, vaskés, állatcsont	40. kép 4	8. sz. 2. fele – 9. sz. 1. harmad / 1. fele
36.	36.	9	41.07.1/00; 1.07.2/00; 3.1.07.3/00; XI.13.1/00	nő (30-39)	nyakcsigolyákon elszórtan	akna	bolygatott: kiraboltt, homoktérmetelés a sir ny-1 felet elpusztította	bronz kisgyöngyűs fülbevaló, kézzel formált edény	20. kép 3	7. sz. vége - 8. sz. eleje
37.	130.	18	1.04.1/00; 13.1.07.1/00; XI.04.1.1/00; XI.04.1.1/13.01; XI.06.1.1/13.01; XI.08.1/00	nő (40-50)	nyakcsigolyáknál	akna	bolygatatlan	tojás	56. kép 2	7. sz. 3. harmad – 8. sz. eleje
38.	155.	23	16.1.07.1/00; 2.11.02.1/00; XI.03.1/00; XI.04.1.1/00; XI.06.1.1/00; XI.05.1.2.1/13.01; XI.13.1/00	gyerek (inf. II.)	nyakcsigolyáknál	akna + koporsó	bolygatatlan	kerek és rombusz álmetszetű bronz fülkarika huzalgűrűvel, cikk-cakk vonal díszes orsógomb, kézzel formált kis fazék, állatcsont	69. kép 8	7. sz. 3. harmad – 8. sz. eleje
39.	35.	26	24.1.07.1/00; 1.10.1/00; XI.06.1.1/13.01	nő (30-35) + csecsemő	nyakcsigolyák bal oldalánál elszórtan	akna + lepel	bolygatatlan	rombusz álmetszetű, bronz fülbevalópár kisgyöngyűsével, téglalap alakú vascsat, bikónikus orsógomb, vaskés, ásópapucs, edény	19. kép 5	7. sz. vége - 8. sz. eleje
40.	84.	52	38.1.07.1/00; 1.07.2/00; 1.10.1/00; 2.11.05.1/13.01; XI.03.1.1/00; 2.XI.04.1.1/00; XI.04.1/00; XI.06.1.1/00; XI.06.1/13.01; XI.08.1.1/00; 2.XI.08.1/00; XI.09.1/00	nő (30-39)	nyakcsigolyák körül, koponya alatt elszórtan	akna + lepel	bolygatatlan, bal akarcsontknál állatjárás	kerek álmetszetű bronz fülkarika, omega alakú bronz pántúsgömb töredéke a gyöngyök közé tűzve, téglalap alakú vascsat, párhuzamos árkádossal lapot felületű, bikónikus orsógomb, csont tűtartó és vastó, tojás	36. kép 5	7. sz. 3. harmad

sorsz. sir szám	gyöngy (db)	gyöngy típusok	halott neve / év	gyöngy helye	temetkezés	rablottság	mellékletek	gyöngy hivatkozás (B.Cs. 2012)	sir időrendi besorolása
HOSSZÚ VEGYES NYAKLÁNC KEVÉS DINNYEMAG ALAKÚ GYÖNGGYEL									
41.	166.	21.04.1/00; 41.04.1/13.01; 1.04.3/13.01; 1001.07.1/00; 21.07.2/00; 1.10.1/00; III.05.1/00; III.05.1/03.02/04.05; 41.05.1/13.01; V.01.1/13.01; XI.06.1.1/13.01; 4-XI.06.1/00; XI.06.1/13.01; XI.08.1/00; XI.17.1/13.01	nő (25–35)	bal váll és a mandibula között	akna + gödör a fejnél, lábánál	bolygatlan	bronz huzal fülkarikapár, téglalap átmetszetű vascsat, párhuzamos vonaldíszes orsógomb	74. kép 13	7. sz. 3. harmad – 8. sz. eleje
42.	100.	51.04.1/00; 1.04.1/01.03; 1.04.1/13.01; 2161.07.1/00; 1.07.1/03.01; 1.07.1/13.01; 1.10.1/00; III.01.1/01.03/03.02; 21.07.1/00; V.01.1/13.01; V.02.1/00; VII.01.1/00; X.02.1/00; XI.04.1.1/13.01; XI.08.1.1/00; XI.08.1/13.01; XI.17.1/13.01	nő	két soros nyaklánc – a gyöngyök között, bronz huzalra voltak felfűzve	akna + koporsó	bolygatlan, fejnél állatjárt	rovátkolt ezüst fülkarika, ezüst lemezes tubustöredék, bikónikus orsógomb, trapez alakú vascsat, vaskés, kezzel formált fázék	44. kép 4	7. sz. 3. harmad
HOSSZÚ VEGYES NYAKLÁNC SOK DINNYEMAG ALAKÚ GYÖNGGYEL									
43.	318	21.04.1/00; 161.04.1/00; 1.09.1/15.16; 1.04.2/00; 901.07.1/00; 1.10.1/00; 21.02.1/00; 51.03.1/00; III.05.1/01.03/04.03; III.05.1/06.02; K-X.04.1/00; V.02.1/00; 2-V.06.1/00; VII.04.1/00; VII.06.1/00; X.01.1/00; 2-X.04.1/00; X.06.1/00; XI.02.1/00; XI.03.1.1/00; 16-XI.04.1.1/00; 29-XI.04.1/00; XI.05.2.1/00; 29-XI.06.1.1/00; 33-XI.06.1/00; XI.07.1.1/00; XI.07.1/00; 2-XI.07.2.1/00; 11-XI.08.1/00; 3-XI.09.1/00; XI.10.1.1/00; 7-XI.10.1/00; XI.11.1.1/00; 2-XI.11.1/00; 3-XI.12.1.1/00; 14-XI.12.1/00; 2-XI.14.1/07.01; 3-XI.14.1.1/00; 3-XI.14.1/00; 3-XI.15.1.1/00; 21-XI.15.1/00	nő (23–39)	állkapocs körül és a mellkas közepéig több sorban + székita nyílhegycsüngő	akna + koporsó + 4 db colópilyuk	bolygatlan	hasáb gyöngycsüngős bronz fülbevalópár, bikónikus orsógomb, bikónikus, zegzugminta orsógomb, kagylótöredék, esztergált csont túlató, tojáshejtöredék, állatcsontok	26. kép 2–4, 24. kép	8. sz. vége – 9. sz. 1. harmad / 1. fele
RÖVID NYAKLÁNC CSAK DINNYEMAG ALAKÚ ÜVEGYÖNGGYEL									
44.	67.	XI.04.1.1/00; 4-XI.04.1/00; XI.06.1.1/00; XI.08.1/00	nő (60–x) + gyerek (inf. I.)	nyakcsigolyákon	akna + kerevet + lepel + gödör a fejnél, lábánál	bolygatlan, bordáknál állatjártás	hasáb gyöngycsüngős rombusz átmetszetű bronz fülbevaló, vas karperecpár	31. kép 10	8. sz. 2. fele – 9. sz. 1. harmad / 1. fele
45.	108.	2-XI.04.1.1/00; XI.07.2.1/13.01; 2-XI.08.1.1/00; XI.08.1/00; XI.09.1.1/13.01; XI.10.1/00; XI.14.1/00	gyerek (4–5 éves)	nyakcsigolyáknál és mellkason	akna	humuszúlszór bolygatott	több dinnyemag alakú üvegyöngy töredéke, bronz fülkarika	52. kép 3	8. sz.
46.	46.	4-XI.06.1/00; XI.07.1.1/00; XI.08.1/00; 2-XI.13.1.1/00; 2-XI.15.1/00	gyerek (4–5 éves)	állkapocs körül	akna + kerevet + gödör a fejnél, lábánál	bolygatlan, medencétől felfelé nyelés során megsemmisült	kerek átmetszetű vaskarperec, félgömbös vascsüngő	25. kép 6	8. sz.
47.	124.	XI.03.1.1/00; 2-XI.04.1.1/00; 2-XI.06.1.1/00; XI.05.2.1/03.07; XI.08.1/00; XI.13.1.1/03.07; XI.14.1.1/00; XI.14.1/00; XI.15.1/00	nő	koponya alatt és a bordákon szabályos sorban	akna + lepel	bolygatlan	nagykarikás, kisgyöngycsüngős bronz fülbevalópár, fekete színű, lapított gömb alakú orsógomb, vaskés, állatcsont, tojás	57. kép 5	7. sz. 3. harmad – 8. sz. 1. harmad

2. táblázat. A hajós-cifrahegyi avarkori temető gyöngyöt is tartalmazó sírjainak jellemzői gyöngy darabszám és gyöngyviselet szerint sorrendbe rendezve, sír- és melléklet adatokkal, képhivatkozással

A gyöngytipusok/típusvariációk alapvető méretei a 9. oszlopban láthatók,⁶ a 10. oszlopban pedig a gyöngy testének fényáteresztő képességéről vannak adatok (opak, áttetsző vagy fényáteresztő). A 11. oszlopban a gyöngytipus/típusvariáció előfordulási helye (sírszám) és darabszáma, a 12. oszlopban a gyöngytipus/típusvariáció összes, gyöngyöt tartalmazó temetkezésen belüli darabszáma szerepel.

A csoportosított gyöngytipusok kronológiai besorolása a hajósi temető sírjainak leletkombinációin, lelethorizontjain alapuló belső időrendjének figyelembevételével készült el (3–4. táblázat) az alábbiak szerint:

A.) A gyöngytipusok első nagy formacsoportja a díszítetlen egy- és többtagú üveggyöngyök családja. Ebbe a csoportba azok a homogén anyagú, díszítetlen felületű üveggyöngyök kerültek, amelyek furatai nincsenek bronz lemezkével bélelve (4. táblázat, 1–79. sorszám).

1. Díszítetlen felületű üveggyöngyök. Egy- és többtagú gömbösök (1.) típusai

- I.1. *Egytagú lapított gömbösök* – 48.(2), 63., 100. sír: 8. század vége – 9. század 1. fele; 15.(2), 20.(8), 39.(2), 48.(14), 63.(2), 66.(11), 92.(1), 100.(4), 101.(5), 127.(11), 130.(1), 132.(12), 151.(2), 156.(5), 164.(2), 166.(2), 168.(9) sír: 7. század közepe – 8. század vége – 9. század 1. fele
- I.2. *Kéttagú lapított gömb* – 48., 66.(8), 101.(5), 127.(3), 132.(6), 140.(2), 151.(3), 156.(17), 164., 168.(3) sír: 7. század 2. negyed – 7. század közepe – 3. negyed; 156. sír: 7. század közepe – 2. harmad
- I.3. *Háromtagú lapított gömb* – 20., 66.(4), 101., 127.(9), 132.(2), 140., 156.(11), 168. sír: 7. század 2. negyed – 7. század utolsó harmad, 7. század közepe – 3. negyed
- I.4. *Négytagú lapított gömb* – 127.(2), 156.(10) sír: 7. század közepe – 3. negyed
- I.1.5. *Öttagú lapított gömb* – 66, 127., 156.(3) sír: 7. század közepe – 7. század 2. fele – 7. század utolsó harmad

I.2. Egytagú köles gyöngyök:

- I.2.a. *Gömb alakú köles* – 158. sír: 7. század utolsó harmad
- I.2.b. *Lapított gömb alakú köles* – 7.(47), 10.(56), 13.(8), 15. (127), 35.(15), 36.(4), 39.(12), 43.(13), 48.(22), 63.(8), 84.(4), 87.(29), 100.(111), 107.(9), 116.(6), 130.(8), 131.(29), 140.(10), 151., 155.(7), 166.(52) sír: 7. század közepe – 8. század vége – 9. század 1. fele
- I.2.c. *Gyűrű alakú köles* – 7.(19), 10.(40), 15.(34), 35.(6), 39.(4), 43.(17), 48. (32), 63.(13), 84.(8), 87.(4), 100.(44), 107., 116.(5), 130., 131., 158.(22), 166. (28) sír: 7. század utolsó harmad – 8. század vége – 9. század 1. fele
- I.2.d. *Hosszú henger alakú köles* – 7., 10., 15., 43.(2), 48.(7), 84.(7), 155.(2), 158. sír: 7. század utolsó harmad – 8. század eleje, 8. század vége – 9. század 1. fel
- I.2.e. *Rövid henger alakú köles* – 7.(27), 10.(18), 13., 15.(37), 35.(3), 39.(4), 43.(2), 48.(21), 63.(21), 84.(17), 87.(4), 100.(53), 107.(2), 116.(2), 130.(2), 131., 151., 155.(4), 158.(4), 166.(18), 168.(2) sír: 7. század közepe – 8. század vége – 9. század 1. fele
- I.2.f. *Hordó alakú köles* – 158. sír: 7. század utolsó harmad; 7., 10.(4), 15.(2), 43.(3), 48., 84.(2), 100.(8), 107., 130.(2), 131., 151.(4), 155.(2), 158., 166.(2) sír: 7. század utolsó harmad – 8. század vége – 9. század 1. fele
- I.2.g. *Csonkakúp alakú köles* – 10., 155. sír: 7. század utolsó harmad – 8. század 1. eleje, 8. század, 8. század 2. fele
- I.2.h. *Négyzetes átmetszetű, rövid hasáb alakú köles* – 48.(7), 63. sír: 8. század vége – 9. század 1. fele

I.2.1. Többtagú köles gyöngyök

- I.2.1.a. *Kéttagú lapított gömb, gyűrű, rövid henger alakú köles gyöngyök* – 36., 84., 101., 151., 156., 166.(2) sír: 7. század közepe – 7. század utolsó harmad, 7. század közepe – 3. negyed
- I.2.1.b. *Háromtagú lapított gömb / rúd alakú köles gyöngyök* – 36.(3) sír: 7. század utolsó harmad

I.3. Díszítetlen felületű, gyűrű alakúak

- I.3.1. *Egytagú gyűrű alakúak* – 7., 10., 15., 35., 39., 48., 66., 84., 100., 127., 132., 140., 156., 168. sír: 7. század 2. fele – 7. század utolsó harmad – 8. század eleje, 8. század, 8. század vége – 9. század 1. fele
- I.3.2. *Négytagú gyűrű alakúak* – 156. sír: 7. század közepe – 7. század 2. harmad

⁶ H.=hosszúság, á.= átmérő, sz.=szélesség, v.=vastagság, fá.: furat átmérő

II. Díszítetlen felületű, egy- és többtagú hengeresek (III.) típusai

- II.1. *Egytagú hosszú hengeresek* – 116., 164. sír: 7. század közepe – 7. század utolsó harmad, 94., 156.(2) sír: 7. század közepe – 2. harmad, 9. század 1. fele
- II.2.1. *Egytagú rövid hengeresek* – 13., 15., 20., 39., 48.(2), 66.(3), 92.(2), 116., 127.(3), 132.(3), 145., 152., 155.(2), 156.(5) sír: 7. század 2. negyed – 7. század utolsó harmad – 8. század eleje, 8. század, 8. század vége – 9. század 1. fele
- II.2.2. *Kéttagú rövid hengeresek* – 66., 156. sír: 7. század közepe, 7. század 2. fele – 7. század utolsó harmad
- II.3. *Egytagú korong* – 48.(5), 156.(2) sír: 7. század közepe – 8. század vége – 9. század 1. fele
- II.4. *Egytagú hordó* – 63. sír: 8. század 2. fele; 66., 132., 165., 166. sír: 7. század 2. negyed – 8. század eleje
- II.5. *Egytagú orsó* – 43., 100. sír: 7. század utolsó harmad – 8. század eleje

III. Díszítetlen felületű, kúpfélék (V.) típusai

- III.1. *Kúp* – 63.(5) sír: 8. század 2. fele
- III.2. *Csonkakúp* – 48., 100. sír: 7. század utolsó harmad, 8. század vége – 9. század 1. fele; 20. sír: 7. század 2. fele – 7. század utolsó harmad
- III.3. *Hosszú bikónikus* – 66., 168. sír: 7. század 2. fele – 7. század utolsó harmad, 9., 152. sír: 7. század közepe – 7. század 2. fele
- III.4. *Rövid bikónikus* – 168. sír: 7. század közepe
- III.5. *Nyújtott hatszög átmetszetű, hosszú bikónikus (prizma)* – 48. sír: 8. század vége – 9. század 1. fele

IV. Díszítetlen felületű, hasábosok (VII.–X.) típusai

- IV.1. *Négyszetes átmetszetű és téglalap átmetszetű, hosszú hasáb* – 63., 100. sír: 7. század utolsó harmad, 8. század 2. fele
- IV.2. *Téglalap átmetszetű, rövid hasáb* – 48., 63. sír: 8. század vége – 9. század 1. fele
- IV.3. *Szabályos hatszög átmetszetű, hosszú hasáb* – 48. sír: 8. század vége – 9. század 1. fele
- IV.4. *Nyújtott hatszög átmetszetű, lecsapott oldalú, hosszú hasáb* – 152. sír: 7. század közepe
- IV.5. *Négyszetes átmetszetű, lecsapott sarkú, hosszú hasáb* – 48., 63., 101. sír: 7. század közepe – 3. negyed, 8. század vége – 9. század 1. fele
- IV.6. *Négyszetes átmetszetű, lecsapott sarkú, kocka* – 100. sír: 7. század utolsó harmad
- IV.7. *Téglalap átmetszetű, lecsapott sarkú, hosszú hasáb* – 48. sír: 8. század vége – 9. század 1. fele
- IV.8. *Téglalap átmetszetű, lecsapott sarkú, rövid hasáb* – 48. sír: 8. század vége – 9. század 1. fele

V. Díszítetlen dinnyemag alakúak (XI.) típusai (4. tábla, sorszám: 52–79.)⁷

- V.1. *Nagy alakú* – 48. sír: 8. század vége – 9. század 1. fele
- V.2. *Szabályos csepp alakú* – 155. sír: 7. század utolsó harmad – 8. század eleje
- V.3. *Lapos szabályos csepp alakú* – 48., 84., 124. sír: 8. század 1. harmad – 8. század vége – 9. század 1. fele
- V.4. *Cseppszerű* – 48.(29), 67.(4), 84., 141. sír: 7. század utolsó harmad – 8. század 1. harmad, 8. század?, 8. század vége – 9. század 1. fele

7 PÁSZTOR 2003, 364, 7. táblázat tovább bővítésével. A dinnyemag alakú üveggyöngyök variáció-sora kibővült: a hajós-cifrahegyi temetőben előkerült dinnyemag alakú üveggyöngyök között megtalálhatóak olyan sima felületű, lapos, 0,4 cm vagy annál is vékonyabb testű, lapított dinnyemag alakú példányok is, amelyek ellapított formájuk miatt különböznek a vastkosabb kialakítású társaiknál. A késő avar kori gyöngysorok dinnyemag alakú gyöngyök gyakrabban előforduló típusváltozatait képviselik. Hasonló típusok pl. a gyenesdiási és a Pítvaros-vízárózói avar kori temetők gyöngyleletei között is megtalálhatók. E temetők gyöngyleleteinek adatfelvétele Müller Róbert és Bende Livia szíveségéből készült, segítségüket ezúton is köszönöm.

- V.5. *Lapos cseppszerű* – 48.(16), 67., 84.(2), 92., 108.(2), 124.(2), 130., 155., szórvány: 7. század utolsó harmad – 8. század eleje, 8. század 1. harmad – 1. fele – 8. század vége – 9. század 1. fele
- V.6. *Nyújtott cseppszerű* – 46.(4), 48.(33), 166.(4) sír: 7. század utolsó harmad – 8. század eleje, 8. század vége – 9. század 1. fele
- V.7. *Lapos nyújtott cseppszerű* – 48.(29), 67., 84., 124.(2), 155., 157., 165. sír: 7. század utolsó harmad – 8. század eleje, 8. század 1. harmad – 8. század vége – 9. század 1. fele
- V.8. *Egy oldalán benyomott, nyújtott cseppszerű* – 46., 48. sír: 7. század utolsó harmad – 8. század eleje, 8. század, 8. század vége – 9. század 1. fele
- V.9. *Lapos, egy oldalán benyomott, nyújtott cseppszerű* – 46., 48. sír: 7. század utolsó harmad – 8. század eleje, 8. század vége – 9. század 1. fele
- V.10. *Lapos, két oldalán benyomott, nyújtott cseppszerű = kettős csepp* – 48. sír: 8. század vége – 9. század 1. fele. 108., 155. sír: 7. század vége, 7. század utolsó harmad – 8. század
- V.11. *Zömök testű* – 46., 48.(11), 67., 84.(2), 92., 108., 124., 130., 165., 166. sír: 7. század utolsó harmad – 8. század eleje, 8. század 1. harmad – 8. század 2. fele – 8. század vége – 9. század 1. fele
- V.12. *Lapos zömök testű* – 84., 100., 108.(2), 165. sír: 7. század utolsó harmad, 7. század utolsó harmad – 8. század
- V.13. *Tojásdad* – 48.(2), 84. sír: 7. század utolsó harmad, 8. század vége – 9. század 1. fele
- V.14. *Trapéz-szerű* – 48.(7), 108. sír: 8. század vége – 9. század 1. fele
- V.15. *Lapos trapéz-szerű* – 48. sír: 8. század vége – 9. század 1. fele
- V.16. *Elcseppentett szélű, csepp-szerű* – 48.(2) sír: 8. század vége – 9. század 1. fele
- V.17. *Lapos elcseppentett szélű, csepp-szerű* – 48. sír: 8. század vége – 9. század 1. fele
- V.18. *Szabálytalan szélű selejt* – 48.(14) sír: 8. század vége – 9. század 1. fele
- V.19. *Lapos szabálytalan szélű selejt* – 48.(3) sír: 8. század vége – 9. század 1. fele
- V.20. *Téglalap átmetszetű, orsószerű* – 36., 155. sír: 7. század utolsó harmad – 8. század eleje
- V.21. *Lapos téglalap átmetszetű, orsószerű* – 46.(2) sír: 8. század
- V.22. *Egyik oldalán bordás nyújtott cseppszerű* – 48.(3), 92., 108., 124. sír: 8. század 1. harmad – 1. fele – 8. század vége – 9. század 1. fele
- V.23. *Lapos, egyik oldalán bordás, nyújtott cseppszerű* – 48.(3), 124. sír: 7. század utolsó harmad – 8. század 1. fele – 8. század vége – 9. század 1. fele
- V.24. *Mindkét oldalán bordás, nyújtott cseppszerű* – 46.(2), 48.(21), 124.: 7. század utolsó harmad – 8. század 1. fele – 8. század vége – 9. század 1. fele
- V.25. *Lapos, mindkét oldalán bordás, nyújtott cseppszerű dinnyemag* – 48.(3) sír: 7. század utolsó harmad – 8. század 1. fele – 8. század vége – 9. század 1. fele

B.) A díszítetlen felületű ún. csövecskés, egy- és többtagú üveggyöngyök (4. táblázat, 80–94. sorszám)

I. Díszítetlen felületű csövecskés gömbfélék (I.)

- I.1. *Gömb alakú* – 92. sír: 8. század 2. fele – 9. század 1. harmad / 1. fele
- I.2. *Lapított gömb* – 100., 140., 166.(4) sír: 7. század 2. harmad – 8. század eleje
- I.3. *Háromtagú lapított gömb / rúd* – 166. sír: 7. század utolsó harmad – 8. század eleje
- I.4. *Köles méretű lapított gömb* – 13., 100. sír: 7. század utolsó harmad

II. Díszítetlen felületű csövecskés hengerek (III.)

- II.1. *Hosszú henger* – 43. sír: 7. század vége – 8. század eleje
- II.2. *Köles méretű hordó* – 84.(2), 166.(4) sír: 7. század utolsó harmad – 8. század eleje
- II.3. *Hordó alakú* – 100., 166. sír: 7. század utolsó harmad – 8. század eleje

III. Díszítetlen felületű csövecskés kúp alakúak (V.)

- III.1. *Kúp alakú* – 100., 166. sír: 7. század utolsó harmad – 8. század eleje

IV. Díszítetlen felületű csövecskés dinnyemag alakúak (IX.)

- IV.1. *Lapos cseppszerű* – 100., 130. sír: 7. század utolsó harmad – 8. század eleje
 IV.2. *Két oldalán benyomott* – 43., 108., 155. sír: 7. század vége, 7. század utolsó harmad – 8. század eleje
 IV.3. *Nyújtott cseppszerű dinnyemag* – 84., 166. sír: 7. század utolsó harmad – 8. század eleje.
 IV.4. *Lapos, nyújtott cseppszerű dinnyemag = kettős csepp* – 35., 130., 166. sír: 7. század utolsó harmad – 8. század eleje
 IV.5. *Zömök* – 100. sír: 7. század utolsó harmad
 IV.6. *Lapos tojásdad dinnyemag* – 108. sír: 8. század
 IV.7. *Egyik oldalán bordás, nyújtott cseppszerű dinnyemag* – 44. sír: 7. század utolsó harmad – 9. század 1. harmad
 IV.8. *Körátmetszetű nyújtott kúpszerű dinnyemag* – 100., 166. sír: 7. század utolsó harmad – 8. század eleje

C.) Aranyfóliás üveggyöngy**I. Aranyfóliás, kéttagú rövid henger – 48. sír: 8. század vége – 9. század 1. fele**

D.) A rátétdíszes és díszített egy- és többtagú üveggyöngyök alkotják a hajósi gyöngytipusok másik nagy formacsoportját (4. táblázat, 95–124. sorszám)

I. Rátétdíszes, egy- és többtagú gömbfélék (I.)

- I.1. *Rátétdíszes lapított gömb alakú opak üveggyöngy*
 I.1.1. 3 db egyrétegű dudoros rátétdíszes – 100., 127.(5), 156. sír: 7. század közepe – 7. század utolsó harmad
 I.1.2. 3 db egyrétegű dudoros és 3x-os hurokfolyatott rátétdíszes – 140., 156.(2) sír: 7. század 2. negyed – 7. század 2. harmad
 I.1.3. 4 db dudoros rátétdíszes – 151.(3), 156.(10), 168.(2) sír: 7. század közepe – 7. század utolsó harmad
 I.1.4. 4 db dudoros és 4x-es hurokfolyatott rátétdíszes – 156.(2) sír: 7. század közepe – 7. század 2. harmad
 I.1.5. 5 db dudoros és 5x-ös hurokfolyatott rátétdíszes – 101., 168. sír: 7. század közepe – 7. század utolsó harmad, 7. század közepe – 3. negyed
 I.1.6. 3 db kétrétegű dudoros rátétdíszes – 101., 156. sír: 7. század közepe – 7. század 2. harmad, 7. század közepe – 3. negyed
 I.1.7. 4 db kétrétegű dudoros rátétdíszes – 152. sír: 7. század közepe
 I.1.8. 5 db kétrétegű dudoros rátétdíszes – 6., 152. sír: 7. század közepe
 I.1.9. 5 db kétrétegű dudoros és 5x-ös hurokfolyatott rátétdíszes – 151. sír: 7. század 3. negyed
 I.1.10. 4 db háromrétegű dudoros rátétdíszes – 152. sír: 7. század közepe
 I.1.11. 1 db vonalfolyatott rátétdíszes – 101. sír: 7. század közepe – 3. negyed
 I.1.1.a. *Háromtagú lapított gömb / rúd* 3 db egyrétegű dudoros rátétdíszes – 151. sír: 7. század 3. negyed
 I.2. *Deformált lapított gömb / csonkakúp alakú* 1 db vonalfolyatott rátétdíszes – 140. sír: 7. század utolsó harmad
 I.3. 16 db gerezzdel díszített felületű *lapított gömb* – 48. sír: 8. század vége – 9. század 1. fele
 I.4.1. *gyűrű alakú* 4 db egyrétegű dudoros rátétdíszes – 140. sír: 7. század 2. harmad – 7. század utolsó harmad
 I.4.2. *gyűrű alakú* 6x-os hullámvonal-folyatott rátétdíszes – 156. sír: 7. század 2. harmad

II. Rátétdíszes iker gömbfélék (II.)

- II.1.1. *Iker lapított gömb alakú* 4 db egyrétegű dudoros és 4x-es hurokfolyatott rátétdíszes – 156. sír: 7. század közepe – 2. harmad
 II.1.2. *Iker lapított gömb alakú* 4 db kétrétegű dudoros és 4x-es hurokfolyatott rátétdíszítéssel – 156. sír: 7. század közepe – 2. harmad

III. Rátétdíszes hengerek (III.)

- III.1.1. *Hosszú henger* 3 db egyrétegű dudoros és 2 db vonalfolyatott rátétdíszes – 101. sír: 7. század közepe – 3. negyed
- III.1.2. *Hosszú henger* 3 db kétrétegű dudoros (szemes) rátétdíszes – 101. sír: 7. század közepe – 3. negyed
- III.2. *Rövid henger* 4 db egyrétegű dudoros, 4x-es hurokfolyatott rátétdíszes – 168. sír: 7. század közepe
- III.3.1. *Hordó alakú* 3 db egyrétegű dudoros és 3x-os hurokfolyatott rátétdíszes – 48. sír: 8. század vége – 9. század 1. fele
- III.3.2. *Hordó alakú* 4 db egyrétegű dudoros rátétdíszes – 151. sír: 7. század 3. negyed
- III.3.3. *Hordó alakú* 3 db vonalfolyatott és 4 db hurokfolyatott rátétdíszes – 166. sír: 7. század utolsó harmad – 8. század eleje
- III.3.4. *Hordó alakú* 4 db vonalfolyatott és 6x-es cikkcakk rátétdíszes – 152. sír: 7. század közepe
- III.4. *Hordó alakú, aranyfóliás, furatánál 1–1 gallérdíszsel* – 48. sír: 8. század vége – 9. század 1. fele

IV. Díszített dinnyemag alakúak (XI.)

- IV.1. *Cseppszerű dinnyemag* alakúak rácsurgatott hullámvonal-folyatott szálakkal – szórvány: 8. század
- IV.2. *Lapos, két oldalán benyomott, nyújtott cseppszerű dinnyemag = kettős csepp* – 124. sír: 8. század 1. harmad – 8. század 1. fele
- IV.3. *Lapos téglalap átmetszetű, orsószerű dinnyemag alakúak* vonalfolyatott szálakkal – 124. sír: 8. század 1. harmad – 8. század 1. fele
- IV.4. *Egyik oldalán bordás és egyik oldalán benyomott nyújtott cseppszerű dinnyemag alakúak* – 48. sír: 8. század vége – 9. század 1. fele

E.) Egyéb anyagból formált gyöngyök

I. Fémgyöngy (4. táblázat, 125. sorszám)

- I.1. *Ezüst, lapított gömb alakú* – 101. sír: 7. század közepe – 3. negyed

II. Drágakő gyöngyök (4. táblázat, 126–130. sorszám)

II.1. Gömbfélék (I.)

- II.1.1. *Kalcedon lapított gömb alakú* – 4. sír
- II.1.2. *Karneol lapított gömb* – 22. sír: 7. század 2–3. negyed

II.2. Hengerek (III.)

- II.2.1. *Borostyán hosszú henger* – 48. sír: 8. század vége – 9. század 1. fele
- II.2.2. *Korall hosszú henger* – 48. sír: 8. század vége – 9. század 1. fele

II.3. Szabályos négyoldalú hasáb (X.)

Karneolból csiszolt, téglalap átmetszetű, lecsiszolt sarkú, hosszú hasáb – 8. század vége – 9. század 1. fele

III. Agyag gyöngyök (4. táblázat, 131–132. sorszám)

III.1. Hengerek (III.)

- III.1.1. *Rövid henger* – 132.(2): 7. század 2. negyed – 7. század közepe
- III.1.2. *Hordó* – 145. sír: 7. század 3. negyed

1. ábra. 1.1: 140. sír; 1.2: 92. sír; 1.3: 101. sír; 2.1: 151. sír; 2.2: 100. sír; 2.3: 164. sír; 2.4: 168. sír; 2.5: 132. sír; 2.6: 101. sír; 2.7: 168. sír; 2.8: 48. sír; 2.9: 66. sír; 2.10: 101. sír; 2.11: 116. sír; 2.12: 20. sír; 3: 48. sír; 4.1: 168. sír; 4.2: 156. sír; 4.3: 156. sír; 5.1: 84. sír; 5.2: 43. sír; 5.3: 87. sír; 5.4: 39. sír; 5.5: 84. sír; 5.6: 87. sír; 5.7: 84. sír; 5.8: 87. sír; 5.9: 84. sír; 5.10: 43. sír; 5.11: 84. sír; 6.1: 151. sír; 6.2: 151. sír; 6.3: 151. sír; 6.4: 168. sír; 6.5: 156. sír; 6.6: 156. sír; 6.7: 151. sír; 7.1: 168. sír; 7.2: 132. sír; 7.3: 164. sír; 7.4: 140. sír; 7.5: 140. sír; 7.6: 101. sír; 7.7: 66. sír; 8: 48. sír; 9.1: 66. sír; 9.2: 132. sír; 9.3: 168. sír; 9.4: 101. sír; 9.5: 20. sír

2. ábra. 10.1 – 10.7: 156. sír; 11.1: 164. sír; 11.2: 94. sír; 11.3: 43. sír; 11.4: 116. sír; 12.1: 145. sír; 12.2: 152. sír; 12.3: 48. sír; 12.4: 13. sír; 12.5: 116. sír; 13: 156. sír; 14.1: 43. sír; 14.2: 48. sír; 15.1: 100. sír; 15.2: 36. sír; 15.3: 43. sír; 16.1: 48. sír; 16.2: 20. sír; 17.1: 152. sír; 17.2: 168. sír; 17.3: 66. sír; 18: 168. sír; 19.1: 101. sír; 19.2: 100. sír; 19.3: 48. sír; 20: 63. sír; 21: 63. sír; 22: 48. sír; 23: 152. sír; 24: 48. sír; 25: 151. sír; 26.1: 140. sír; 26.2: 156. sír; 27.1: 156. sír; 27.2: 151. sír; 27.3: 151. sír

3. ábra. 27.4: 156. sír; 27.5: 168. sír; 27.6: 145. sír; 27.7: 157. sír; 28.1: 168. sír; 28.2: 156. sír; 28.3: 156. sír; 28.4: 156. sír; 29.1: 101. sír; 29.2: 168. sír; 30.1: 101. sír; 30.2: 156. sír; 30.3: 156. sír; 31.1: 156. sír; 31.2: 152. sír; 32: 152. sír; 33.1: 152. sír; 33.2: 6. sír; 34: 151. sír; 35: 151. sír; 36: 152. sír; 37: 100. sír; 38: 166. sír; 39: 152. sír; 40: 48. sír; 41.1: 84. sír; 41.2: 48. sír; 41.3: 124. sír; 42.1: 108. sír; 42.2: 84. sír; 42.3: 67. sír; 42.4: 48. sír; 43: 125. sír; 44.1: 108. sír; 44.2: 48. sír

4. ábra. 44.3: 48. sír; 45: 124. sír; 46.1: 166. sír; 46.2: 166. sír; 46.3: 166. sír; 46.4: 157. sír; 46.5: 124. sír; 46.6: 48. sír; 46.7: 67. sír; 47–48: 48. sír; 49.1–49.2: 48. sír; 50: 48. sír; 51: 48. sír; 52: 48. sír; 53.1–53.2: 48. sír; 54.1–2: 84. sír; 54.3: 166. sír; 54.4: 124. sír; 54.5: 48. sír; 55.1: 100. sír; 55.2: 166. sír; 56: 132. sír; 57: 4. sír; 58: 48. sír; 59: 22. sír; 60: 48. sír; 61: 101. sír

Gyöngyviselet emlékei a hajós-cifrahegyi temetőben

A sírleletek tanúsága szerint a hajós-cifrahegyi avar kori közösség tagjait szívesen temették el gyöngyékszerekkel. Az elhunytak többségét gyöngyökkel vagy gyöngysorokkal együtt más ékszerekkel (pl. fülbevalók, fibulák, karperecek) is feldíszítették. Csak öt sír esetében fordult az elő, hogy a gyöngyökön kívül nem adtak egyéb ékszert a halotti viselethez (10., 43., 87., 127., 138., 158. sír).

Nyakba és tarsolyra/tarsolyba is helyeztek egy-két szem gyöngyöt, és szélesebb körben kedvelték a rövid gyöngysorokat. A különböző összetételű és hosszúságú füzérek az idősebb és fiatalabb életkorú nők, illetve fiatalok és gyerekek⁸ viselték. Hosszabb láncokat már jóval kevesebben fűztek a nyakukba.⁹ Az ásatási dokumentáció szerint csak néhányuk nyakékét állították össze kettő (15. (204), 100. (237), 132. (36), 151. (19) sír), illetve több sorba fűzve (48. (318) sír). Közülük főleg a jobb módú halottakat (pl. 48., 140., 151., 156. sír) ékesítették fel ezekkel a díszekkel.

A 145. (2), 140. (7), 151. (19), 156. (93); sírok gyöngyeit apró vaskarikákkal, vasláncocskákkal kapcsolták össze, mint ahogy azt más avar kori temetőben is megfigyelhettük.¹⁰

A hajósi gyöngyök darabszáma, illetve a belőlük fűzött gyöngysorok hossza és összetétele alapján hét csoport különíthető el:

1. Néhány, egy, kettő és négy darab gyöngy viselete. Tarsoly- és kabalagyöngyök.
2. Színes, rövid nyaklánc dinnyemag alakú üveggyöngy nélkül.
3. Hosszabb nyaklánc dinnyemag alakú üveggyöngy nélkül.
4. Rövid, vegyes nyaklánc kevés dinnyemag alakú üveggyönggyel.
5. Hosszú, vegyes összetételű nyaklánc kevés dinnyemag alakú üveggyönggyel.
6. Hosszú, vegyes összetételű nyaklánc sok dinnyemag alakú üveggyönggyel.
7. Rövid nyaklánc csak dinnyemag alakú üveggyönggyel.

Anyag	I. Gömbfélék	II. Iker gömbfélék	III. Hengeresek	V. Kúpfélek	VII. Négy oldalú szabályos hasábformák	VIII. Szabályos, nem négyszög átmetszetű hasáb formák	IX. Szabálytalan oldalú hasábosok	X. Négy oldalú, lecsapott sarkú hasáb formák	XI. Dinnyemag alakúak	Összes (db)	%
Üveg	X									1476	79,5
		X								2	0,1
			X							64	3,4
				X						19	1
					X					5	0,3
						X				1	0,05
							X			1	0,05
								X		7	0,4
Aranyfóliás			X						X	270	14,6
Ezüst	X									2	0,1
Kalcedon	X									1	0,05
Karneol	X							X		2	0,1
Borostyán			X							1	0,05
Korall			X							1	0,05
Agyag			X							3	0,2
Összes										1856	100

3. táblázat. A hajós-cifrahegyi avar kori temető gyöngyleletei fő típus és százalékos megoszlásban

8 67. (5), 92. és 140. (7), és 152. (9); 13. és 46. (10), 20., 124. (11), 116. (15), 130. (18), 101. (19), 39. (24), 35. (26); 168. (28), 158. (30), 131. (32), 66. (35), 87. (37), 43. (39), 107. (13), 108. (9), 127. (38), 155. (23) sír.

9 7. (95), 10. (121), 63. (57), 84. (52), 132. (36), 156. (93), 166. (125) sír.

10 PASZTOR 2006b, 35, 1. l.j.

A rendszerezés alapját a vizsgált gyöngysor stílusa, kronológiai besorolása, a sorba fűzött gyöngyök száma, illetve közülük felfűzött gyöngyformák uralkodó jellege határozta meg. A gyöngysorok többsége (46,8%-a) 9–52 darab gyöngyöt tartalmazó rövid füzér (22. sír). Nyolc sír esetében (17%) a hosszabb gyöngysorokat 57–318 darab gyöngyből állították össze.

A halottakat nyakláncsal és egyszerűbb ékszerekkel (pl. bronz vagy ezüst fülkarika, fülbevaló, fibula, karperec) díszítették, és öltözködés viseleti tárgyakkal (pl. vas-, vagy bronzcsat, bronz- vagy vaslánc) látták el. Az elhunyt mellé helyezték a túlvilági élethez szükséges legfontosabb használati tárgyaikat (pl. orsógomb, tűtartó, vaskés) és húsétel, vagy italmellékleteiket is (2. táblázat).

1. Néhány, egy, kettő és négy darab gyöngy viselete

1. a) Tarsolygyöngyök

A dokumentáció alapján három sírból említhető tarsolygyöngy, melyeknek formája és anyaga is eltér egymástól. Megtalálhatók közöttük avar kori készítmények közé sorolható díszítetlen felületű hosszú henger (94. sír), a díszítetlen felületű hosszú bikónikus (9. sír) és a lapított gömb alakú, kétrétegű dudoros rátétdíszes opak üvegből formáltak (6. sír) mellett főleg a római, szarmata vagy germán emlékeanyagból megismert, lapított gömb alakúra csiszolt kalcedon gyöngy (4. sír) is.

Ezek a tarsolygyöngyök a halott bal oldali testtájékáról: bal kézcsontok közelében, vagy a medence bal oldaláról kerültek elő. A 6. férfi sírban a kétrétegű, szemes rátétdíszes gyöngy a bal ujjcsontok között, a 9. női sírban a hosszú, bikónikus alakú opak üvegyöngy a bal kézfejnél (bal combcsontfej és az orsócsont között), a 94. női sírban pedig a hosszú henger alakú monokróm gyöngy a bal medencelapáton feküdt. A 4. sírban a 38–40 éves nő bal ujjcsontjai között lapított gömb alakúra csiszolt kalcedon gyöngyöt találtak. A sírt megbolygatták, azonban a dokumentáció szerint a halottat gyöngysor is ékesíthette. A kalcedon gyöngy sírbeli helyzete alapján valószínűsíthető, hogy a nagyméretű példány – a 6., 9. és a 94. sírokéhoz hasonlóan – tarsoly díszje lehetett (2. táblázat).

A hajósi tarsolygyöngyök mind a szegényebb (4., 6., 9. sír), mind a gazdagabb köznépi réteg (94. sír) temetkezéseiben is felbukkantak. Viseletük nem köthető egy azonos időszakhoz sem, a temető korai fázisában (6. sír) és a legkésőbbi (94. sír) emlékek között is fellelhetők.¹¹ A 6. sír maturus korú férfi halottjának színes, rátétdíszes opak üvegyöngye (3. ábra 33.2.), amelynek nagyobb dudorokkal díszített változata a hajósi 152. sír nyakláncáról is előkerült (3. ábra 33.1., 4. táblázat 102. sorszám). Hasonló színű párhuzamai a kora avar kori temetkezésekben ritkábban előforduló változatok.¹²

1. b) Kabalagyöngyök

Az avar kori, néhány gyöngyszem adása, nyakba fűzésének belső-ázsiai eredetű viseleti hagyománya közzismert a szakirodalomban.¹³ Ezt az ősi szokást – sírbeli helyzetükből következtetve – a hajósi gyöngyviseletben is megfigyelhettük. Nyakba fűztek egy darab (22., 44., 141. sír), kettő darab (145. sír) illetve négy-négy darab, egymástól eltérő formájú üvegyöngyöt is (164., 165. sír), amelyeket a nyakcsigolyák, mellkas- és koponyacsontok mellett találtak meg. A 157. férfi sírban viszont a sötétzöld színű, lapos, nyújtott csepp-szerű dinnyemag alakú gyöngy másodlagos helyzetben, a lábfejcsonatok végében került elő (2. táblázat 1–12. sorszám).

A 44. és a 141. sír egy-egy dinnyemag alakú gyöngye olyan típus, amely korhatározó érték nélkül, kisebb-nagyobb számban a 7. század utolsó harmadától az avar kor végéig megtalálható a gyöngysorok között.¹⁴ A 145. sír halottjának viseletét a sötétkék színű, rövid henger alakú opak, illetve egy darab barna színű, deformált hordó alakú agyaggyöngy és ezüst nagylemezgömbös, üvegbetétes fülbevalópár díszítette. A kék színű, rövid henger alakú római hagyományokra visszamutató forma,¹⁵ amely az avar kor végéig kísérgyöngyként jelenik meg a nyakláncokon.¹⁶

11 Garam Éva a hajósiakéhoz hasonló viseleti módot figyelt meg a tiszafüred-majorosi avar kori temető tarsolygyöngyei kapcsán: GARAM 1995, 328–332.

12 Jó párhuzamai említhetők pl.: Várpalota-Gimnázium 198/1962., 212/1963., 214/1963. (ERDÉLYI – NÉMETH 1969, 187, 188, XII. t. 1; 191, 193, XXI. t. 8, 15); Mezőfalva-Vasútállomás (Előszállás-Bajcsihegy) 111. sír (IKM Ltsz.: 52.182.104.) – a temető korai fázisa; Békéscsaba-Repülőtér 9. sír (19. melléklet, gysz.: 445 és 459; ID.No.: 15361, 15366. A sír gyöngysorát Medgyesi Pál szívességéből ismerem.); Buda-kalász 52. sír (FM Ltsz. 96.1.42.3); Szegvár-Oromdűlő 723. sír (ID.No.: 19246).

13 PL. KOVRIG 1957, 122–123; BÓNA 1979, 27, 30; BÓNA 2000, 136; H. TÓTH – HORVÁTH 1992, 202–205; PÁSZTOR 1996b, 45–46; PÁSZTOR 2003, 349.

14 PÁSZTOR 2003, 339.

15 TEMPELMANN-MACZYNSKA 1985, Taf. 1. 1, 4–5, 9–12; Taf. 3. 140–141, 145–147.

16 A kék, türkiz szín szimbolikus jelentéstartalmáról legutóbb Bálint Marianna írt az avar kori kőbetétes övek üvegdíszjei kapcsán: BÁLINT 2000, 127–128.

Fótlap	Kód típus / típusváltozat	Gyöngy típus	Forma	Alapszín	Disztes, ráleltések 1	Disztes, ráleltések 2	Ráleltések színe	Méret (cm)	Gyöngyléts anyaga	Sziszám (db)	Gyöngy db	
I. Egy- és többtagú gombosok	I.04.1/00			barnásfekete				h.: 1,12, á.: 1,19, fa.: 0,15-0,18	opak	101.	1	
	I.04.1/00			színtelen, sötéték, sötétbarna				h.: 0,32-0,58, á.: 0,51-0,9, fa.: 0,09-0,45	átletész	48 (2), 63., 100.	4	
			lapított gomb	színtelen, szürkésfehér, okkarsárga, barnás világossárga, barnásárga, okkarsárga, világoskék, türkizkék, türkizkék, szürkés-türkizkék, türkizkék, feketés türkizkék, világoszöld, türkizzöld, zöld, sárgásbarna, sötétbarna, világosbarna, barna, feketésbarna, barnásfekete, zöldselelele, fekete				h.: 0,21-0,73, á.: 0,4-0,84, fa.: 0,07-0,4	opak	15 (2), 20 (8), 39 (2), 48 (14), 63 (2), 66 (11), 92 (1), 100 (4), 101 (4), 127 (11), 130 (1), 132 (12), 151 (2), 156 (5), 164 (2), 166 (2), 168 (9)	93	
				világossárga, szürkés világossárga, barnás okkarsárga, barnás sötétbarna, barnásfekete, barnás világoskék, türkizkék, türkizzöld, zöld, felele				h.: 0,32-0,94, á.: 0,38-0,66, fa.: 0,14-0,34	opak	48., 66 (8), 101 (5), 127 (3), 132 (6), 140 (2), 151 (3), 156 (17), 164., 168 (3)	48	
	I.04.2/00		2x-en összelelt lapított gomb	türkizzöld				h.: 0,57-0,66, á.: 0,5-0,52, fa.: 0,24-0,27	fényátereszó	156.	1	
	I.04.3/00		3x-en összelelt lapított gomb / rúd	világossárga, türkizzöld, sötét türkizzöld, barnás sötét türkizzöld, barnás türkizzöld, sötét türkizkék, szürkés türkizkék, sárgásfekete, fekete				h.: 0,51-1,12, á.: 0,4-0,84, fa.: 0,14-0,33	opak	20., 66 (4), 101., 127 (9), 132 (2), 140., 156 (11), 168	30	
	I.04.4/00		4x-en összelelt lapított gomb / rúd	sárga, türkizkék, türkizzöld, sötét türkizzöld, fekete				h.: 0,65-1,33, á.: 0,39-0,63, fa.: 0,21-0,35	opak	127 (2), 156 (10)	12	
	I.04.5/00		5x-en összelelt lapított gomb / rúd	világossárga, sötét türkizkék, szürkés türkizkék, sötét türkizzöld, zöld				h.: 1,06-1,45, á.: 0,37-0,69, fa.: 0,19-0,33	opak	66, 127., 156 (3)	5	
	I. Egy- és többtagú gombosok			gomb alakú köles	színtelen				h.: 0,42, á.: 0,41, fa.: 0,12		158.	1
				lapított gomb alakú köles	világos-, okker-, barnás- és zöldes-, szürkés-, sötétbarna, sárga, drapp, világos-, sötét-, sárgás- és szürkésbarna, barna, sötéték, szürkés, türkizkék, felele				h.: 0,17-0,34, á.: 0,28-0,42, fa.: 0,09-0,22		7 (47), 10 (56), 13 (8), 15 (127), 35 (15), 38 (4), 39 (12), 43 (13), 48 (22), 63 (8), 64 (4), 67 (29), 100 (11), 107 (9), 116 (6), 130 (9), 131 (29), 140 (10), 151., 155 (7), 166 (52)	578
			grúu alakú köles	okkarsárga, barnás- és szürkés- és zöldes okkarsárga, sötét okkarsárga, drapp, világossárga, sárgásbarna, szürkésbarna, sötétbarna, barna, fekete				h.: 0,06-0,32, á.: 0,25-0,43, fa.: 0,07-0,24	opak	7 (19), 10 (40), 15 (34), 35 (6), 39 (4), 43 (17), 48 (32), 63 (13), 64 (8), 67 (4), 100 (44), 107., 116 (5), 130, 131., 158 (22), 166 (28)	279	
			hosszú henger alakú köles	okkarsárga, sötét okkarsárga, sárgásbarna, zöldes sárga, világossárga, szürkésbarna, barna, fekete				h.: 0,22-0,44, á.: 0,23-0,38, 0,06-0,2		7., 10., 15., 43 (2), 48 (7), 64 (7), 155 (2), 158.	22	
I.07.1/00			rövid henger alakú köles	okkarsárga, barnás-, szürkés-, zöldes-, sötét okkarsárga, drapp, sárgásbarna, világos-, sötétbarna, barna, sötéték, felele				h.: 0,15-0,37, sz.: 0,24-0,38, v.: 0,24-0,42, fa.: 0,07-0,31		7 (27), 10 (18), 13., 15 (37), 35 (3), 39 (4), 43 (2), 48 (21), 63 (21), 64 (17), 67 (4), 100 (63), 107 (2), 116 (2), 130 (2), 131., 151., 155 (4), 158 (4), 166 (16), 168 (2)	244	
			színtelen					h.: 0,42, á.: 0,41, fa.: 0,12	átletész	158.	1	
			hordó alakú köles	okkarsárga, barnás-, zöldes-, szürkés okkarsárga, sárgás-, szürkés barna, sötétbarna				H.: 0,21-0,49, á.: 0,25-0,39., fa.: 0,09-0,19		7., 10 (4), 15 (2), 43 (3), 48., 64 (2), 100 (8), 107., 130 (2), 131., 151 (4), 155 (2), 158., 166 (2)	34	
			csónkakup alakú köles	barnás okkarsárga, felele				h.: 0,24-0,42, á.: 0,27-0,44, fa.: 0,09-0,14	opak	10., 155.	2	
			négyszétes átmetszetű rövid hasaló alakú köles	sötét okkarsárga, zöldessárga, sárgás- és sötétbarna, barna				h.: 0,21-0,26, sz.: 0,3-0,34, v.: 0,26-0,35, fa.: 0,11-0,21		48 (7), 63	8	

Féltípus	Kód típus / típusvarianció	Gyöngytípus	Forma	Alapazín	Diszítés, rátédíszek 1.	Diszítés, rátédíszek 2.	Rátédíszek színei	Méret (cm)	Gyöngyfest anyagok	Színszám (db)	Gyöngy db
	I.07.2/00		kétféle lapított gömb, gyűrű, rövid henger alakú köles	világos-, szürkés okkersárga, okkersárga, világosdrapp, barna, zöldes feketé, fekete				h.: 0,39-0,65, á.: 0,3-0,41, fa.: 0,07-0,22	opak	36, 84., 101., 151., 156., 166 (2)	7
	I.07.3/00		háromtagú lapított gömb / rövid alakú köles	okkersárga				h.: 0,58, á.: 0,29-0,32, fa.: 0,12	opak	36 (3)	3
	I.10.1/00		gyűrű	köki				h.: 0,26, á.: 0,56, fa.: 0,31-0,33	átletsző	66.	1
	I.10.2/00		kétféle gyűrű	solét-, barnás, szürkés okkersárga, okkersárga, világosdrapp, barnás, türkizkék és türkizöld, türkizöld, türkizkék, barna, zöldes feketé, fekete				h.: 0,16-0,37, á.: 0,33-0,88, fa.: 0,14-0,3	opak	10., 35., 39., 48., 66 (4), 84., 100., 101., 127 (3), 132 (7), 156 (13), 166., 168 (7)	42
	I.10.4/00		négyszögletes gyűrű	világosdrapp, türkizkék, türkizöld, barnás, türkizöld, világos-, solét-, szürkésbarna				h.: 0,37-0,62, á.: 0,42-0,81, fa.: 0,21-0,3	opak	127., 132 (3), 156 (4)	8
	III.01.1/00		hosszú henger	világosdrapp				h.: 0,7-0,8, á.: 0,4-0,48, fa.: 0,28-0,29	opak	156.	1
	III.02.1/00		hosszú henger	világoskék, világosdrapp, kobaltkék				h.: 0,63-0,73 és 0,98-1,05, á.: 0,42-0,52 és 0,56-0,58, fa.: 0,12-0,27 és 0,22	fenyőeresztő	116., 164.	2
	III.02.2/00		hosszú henger	szürkésfehér, türkizkék, zöld				h.: 0,5-1,08, á.: 0,52-0,7, fa.: 0,21-0,28	opak	94., 156 (2)	3
	III.03.1/00		korong	világos-, szürkésfehér, barnás okkersárga, narancssárga, világosdrapp, solétkék, solétkurkuzöld, kekes-, fehérszöld, zöld, barnás-, szürkés türkizkék, türkizkék, barnás, szürkésfeketé, feketé				h.: 0,53-0,61, á.: 0,77-0,8, fa.: 0,31-0,35	fenyőeresztő	152.	1
	III.05.1/00		hordó	világoskék, türkizöld				h.: 0,41 és 0,81-0,86, á.: 0,43 és 0,43-0,49, fa.: 0,2-0,22 és 0,21-0,24	opak	66., 156.	2
III. Hengeresek	III.02.2/00		kétféle rövid henger	sárgásbarna				h.: 1,19, á.: 0,51-0,61, fa.: 0,14	aranyfóliás	48.	1
	III.03.1/00		korong	világossárga, solétiszürke, feketé				h.: 0,22-0,34, á.: 0,52-0,66, fa.: 0,09-0,21	opak	48 (5), 156 (2)	7
	III.05.1/00		hordó	solétkék				h.: 0,55-0,59, á.: 0,52, fa.: 0,08-0,19	átletsző	63.	1
	III.07.1/00		onó	világoskék, szürkésbarna, feketé				h.: 0,33-0,59, á.: 0,41-0,56, fa.: 0,05-0,23	opak	66., 132., 165., 166.	4
	V.01.1/00		kúp	színtelen				h.: 0,55-0,66, á.: 0,39, fa.: 0,13	átletsző	100.	1
	V.02.1/00		csontakúp	barna, szürke				h.: 0,5-0,77, á.: 0,38-0,77, fa.: 0,38-0,43	opak	43., 100.	2
	V.03.1/00		hosszú bikonikus	világosbarna, világoszöld, barnászöld, solétkék				h.: 0,48-0,73, á.: 0,44-0,85, fa.: 0,07-0,13	átletsző	63 (5)	5
	V.04.1/00		hosszú bikonikus	színtelen, solétbarna				h.: 0,88, á.: 0,63, fa.: 0,18-0,24	opak	63.	1
	V.06.1/00		nyújtott halaszög átmetszett hosszú bikonikus (prizma)	fehérsbarna				h.: 0,35-0,43, á.: 0,41-0,5, fa.: 0,12-0,19	átletsző	48., 100.	2
	V.06.1/00		hosszú bikonikus	szürkésfehér, szürkésfeketé, feketé				h.: 0,33-0,37, á.: 0,42-0,45, fa.: 0,19	opak	20.	1
V. Kúptételek	V.03.1/00		hosszú bikonikus	szürkésfehér, szürkésfeketé, feketé				h.: 0,49-0,78, á.: 0,49-0,78, fa.: 0,16-0,26	opak	66., 168.	3
	V.04.1/00		hosszú bikonikus	sárgásfehér, solétzöld				h.: 0,49-1,5, á.: 0,49-0,98, fa.: 0,16-0,53	fenyőeresztő	9., 152.	2
	V.04.1/00		hosszú bikonikus	feketé				h.: 0,6-0,62, á.: 0,75, fa.: 0,22	opak	168.	1
	V.06.1/00		nyújtott halaszög átmetszett hosszú bikonikus (prizma)	solétzöld, feketé				h.: 1,24-1,28, sz.: 0,78-0,79, v.: 0,58-0,62, fa.: 0,12-0,20	fenyőeresztő, opak	48	2

Féltípus	Kód típus / típusjelölés	Gyöngytípus	Forma	Alapzín	Díszítés, rákötések 1.	Díszítés, rákötések 2.	Rakódások színei	Méret (cm)	Gyöngyfest anyag	Szírszám (db)	Gyöngy db
VII. Szabályos négyoldalú hasábosok	VII.01.1/00		négyzetes átmetszetű, hosszú hasáb	sötétkék, kék				h.: 1,05–1,14 és 0,64–0,68, sz.: 0,54 és 0,74, v.: 0,33 és 0,71, fa.: 0,39 és 0,2	átírt sz. opak	63., 100.	2
	VII.04.1/00		téglaalap átmetszetű, hosszú hasáb	feleke, sötétbarna				h.: 0,64 és 1,03, sz.: 0,58 és 0,76, v.: 0,33 és 0,3, fa.: 0,26–0,2	átírt sz. opak	48., 63.	2
	VII.06.1/00		téglaalap átmetszetű, rövid hasáb	feleke				h.: 0,53–0,69, sz.: 0,76, v.: 0,74, fa.: 0,31–0,34	opak	48.	1
	VIII.10.1/00		szabályos hatszög átmetszetű, hosszú hasáb	zöld				h.: 1,12–1,21, sz.: 0,65, v.: 0,63, fa.: 0,27	opak	152.	1
IX. Szabálytalan n oldalú hasáb	IX.10.1/00		nyújtott hatszög átmetszetű, lecsapott oldalú, hosszú hasáb	sötétlila				h.: 1,02, sz.: 0,75, v.: 0,3, fa.: 0,21	átírt sz.	63.	1
	X.01.1/00		négyzetes átmetszetű, lecsapott sarkú, hosszú hasáb	sötétkék, sötétzöld, feleke				h.: 0,84–1,12, sz.: 0,55–0,73 cm, v.: 0,55–0,71 cm, fa.: 0,25–0,42	átírt sz. opak	48., 63., 101.	3
	X.02.1/00		négyzetes átmetszetű, lecsapott sarkú, kocka	kék				h.: 0,56, sz.: 0,54, v.: 0,54, fa.: 0,21–0,23	opak	100.	1
	X.04.1/00		téglaalap átmetszetű, lecsapott sarkú, hosszú hasáb	sötétkék, feleke				h.: 0,52–1,06, sz.: 0,76–0,79, v.: 0,69–0,73, fa.: 0,28–0,35	átírt sz. opak	48.(2)	2
	X.06.1/00		téglaalap átmetszetű, lecsapott sarkú, rövid hasáb	sötétkék				h.: 0,61, sz.: 0,43, v.: 0,69, fa.: 0,19	átírt sz.	48.	1
	XI.02.1/00		nagy alakú dinnyemag	feleke				h.: 1,54, sz.: 1,02, v.: 0,11–0,19	opak	48.	1
	XI.03.1/00		szabályos csepp alakú dinnyemag	világoszöld				h.: 0,82, sz.: 0,61, v.: 0,39, fa.: 0,14	átírt sz.	155.	1
	XI.03.1.1/00		lapos szabályos csepp alakú dinnyemag	világoszürkés, világosbarnás feleke, feleke				h.: 0,98–1,2, sz.: 0,8–0,87, v.: 0,3–0,33	opak	48., 84., 124.	3
	XI.04.1/00		cseppszerű dinnyemag	világosbarna–máz, sötétkék, szürkés, feleke				h.: 0,55–1,36, sz.: 0,4–1,04, 0,38–0,53, fa.: 0,07–0,2	átírt sz. opak	48.(29), 67.(4), 84., 141.	35
	XI.04.1.1/00		lapos cseppszerű dinnyemag	feleke				h.: 0,52–1,36, sz.: 0,69–1,02, v.: 0,27–0,35, fa.: 0,06–0,14	opak	48.(16), 67., 84.(2), 92., 106.(2), 124.(2), 130., 155., szőrvány	27
	XI.05.2.1/00		két oldalán benyomott, lapos nyújtott cseppszerű dinnyemag = keltős csepp	feleke				h.: 1,14, sz.: 0,82, v.: 0,4, fa.: 0,1–0,17	opak	43., 106., 155.	4
	XI.06.1/00		nyújtott cseppszerű dinnyemag	szürkefené, sötétkék, zöld, feleke				h.: 0,59–1,85, sz.: 0,55–1,17, v.: 0,38–0,53, fa.: 0,05–0,22	fényáteresztő opak	46.(4), 48.(33), 166.(4)	41
	XI.06.1.1/00		lapos nyújtott cseppszerű dinnyemag	világoskék, zöld, sötétzöld, kékesfeleke, feleke				h.: 0,75–1,69, sz.: 0,4–1,01, 0,25–0,35, fa.: 0,07–0,18	opak	48.(29), 67., 84., 124.(2), 155., 157., 165.	36
	XI.07.1/00		egy oldalán benyomott, nyújtott cseppszerű dinnyemag	feleke				h.: 1,24, sz.: 0,75, v.: 0,41, fa.: 0,09–0,14	opak	48.	1
	XI.07.1.1/00		lapos, egy oldalán benyomott, nyújtott cseppszerű dinnyemag	feleke				h.: 1,45 és 1,66, sz.: 0,73 és 0,84, v.: 0,33 és 0,34, fa.: 0,1 és 0,14	opak	46., 48.	2

Féltípus	Kód típus / típusváltozó	Gyöngytípus	Forma	Alapzín	Díszítés, rákötőszek 1.	Díszítés, rákötőszek 2.	Rákötőszek színei	Méret (cm)	Gyöngyhésszám anyagba	Szárazsám (db)	Gyöngy db
XI. Dínyemag alakúak	XI.07.2.1.1/00		két oldalán benyomott, lapos, nyújtott cseppszzerű dínyemag = kettős csepp	fekete				h.: 1,72 és 1,64, sz.: 0,69 és 0,6 v.: 0,3 és 0,36, fa.: 0,08-0,1	opak	48.	2
	XI.08.1/00		zónák testű dínyemag	világoszöld				h.: 0,51-0,65, sz.: 0,66, v.: 0,4, fa.: 0,2	átletésző	130.	1
	XI.08.1.1/00		lapos zónák testű dínyemag	szürkésfekete, türkizkék, szürkés-kék, szürkésfekete, fekete				h.: 0,50-1,16, sz.: 0,54-1,03, v.: 0,35-0,51, 0,07-0,21	opak	46, 48 (11), 67, 84 (2), 92, 108, 124, 165, 166.	20
	XI.09.1/00		tojásdad dínyemag	szürkésfekete, türkizkék, szürkés-kék, szürkésfekete, fekete				h.: 0,28-0,79, sz.: 0,55-0,71, v.: 0,33-0,34, fa.: 0,07-0,12	opak	84, 100, 108 (2), 165.	5
	XI.10.1/00		trapéz-szerű dínyemag	fehéres sötétzöld				h.: 1,12 á.: 0,96, fa.: 0,08-0,13	fényláteresztő	48.	1
	XI.10.1.1/00		trapéz-szerű dínyemag	fekete				h.: 0,76-1,05, sz.: 0,62-0,96, v.: 0,38-0,41, fa.: 0,08-0,17	opak	48 (2), 84.	3
	XI.11.1/00		lapos trapéz-szerű dínyemag	kékesszékete, fekete				h.: 1,05-1,61, sz.: 0,71-1,21, v.: 0,38-0,66, fa.: 0,12-0,19	opak	48 (7), 108.	8
	XI.11.1.1/00		lapos trapéz-szerű dínyemag	fekete				h.: 1,1, sz.: 0,9 v.: 0,33, fa.: 0,12	opak	48.	1
	XI.12.1/00		elcsappentett szélű, csepp-szerű dínyemag	fekete				h.: 1,18 és 1,21, sz.: 0,78 és 0,81, v.: 0,41 és 0,43, fa.: 0,15-0,2 és 0,12-0,13	opak	48 (2)	2
	XI.12.1.1/00		szabálytalan szélű selejt dínyemag	fekete				h.: 1,46, sz.: 0,47, v.: 0,11, fa.: 0,1	opak	48.	1
	XI.13.1/00		lapos szabálytalan szélű selejt dínyemag	fekete				h.: 0,52-1,41, sz.: 0,51-1, v.: 0,38-0,47, fa.: 0,08-0,2	opak	48 (14)	14
	XI.13.1.1/00		lágallap álmetszetű, orsószzerű dínyemag	fekete				h.: 1,27-1,48, sz.: 0,7-0,82, v.: 0,29-0,32, fa.: 0,11-0,16	opak	48 (3)	3
	XI.14.1/00		egyik oldalán bordás, nyújtott cseppszzerű	székék, szürkésfekete, fekete				h.: 0,44-0,93 és 0,77, á.: 0,4 és 0,45, fa.: 0,1 és 0,14	opak	36, 155.	2
	XI.14.1.1/00		egyik oldalán bordás, nyújtott cseppszzerű	fekete				h.: 0,87 és 1,14, sz.: 0,81 és 0,65, v.: 0,34, fa.: 0,02 és 0,15	opak	46 (2)	2
	XI.15.1/00		mindkét oldalán bordás, nyújtott cseppszzerű dínyemag	világosbarnás fekete, fekete				h.: 0,88-1,61, sz.: 0,65-0,95, v.: 0,38-0,47	opak	48 (3), 92, 108, 124.	6
I. Gömbfélék	I.01.1/13.01		gömb alakú	székék				h.: 1,03-1,49, sz.: 0,78-0,97 v.: 0,32-0,36, fa.: 0,08-0,13, fa.: 0,05-0,22	opak	48 (3), 124.	4
	I.04.1/13.01		lapiott gömb	világosbarnás fekete, fekete				h.: 1,08-1,98, sz.: 0,65-0,98, v.: 0,39-0,71, fa.: 0,08-0,21	opak	46 (2), 48 (21), 124.	24
	I.04.3/13.01		háromtagú lapiott gömb / rud	világosbarnás fekete, fekete				h.: 0,91-1, sz.: 0,51-0,74, v.: 0,27-0,35, fa.: 0,07-0,13	opak	48 (3)	3
	I.07.1/13.01		köles méretű lapiott gömb és hordó	színtelen				h.: 0,96 á.: 0,96, fa.: 0,16	opak	92.	1
	I.07.1.1/13.01		gömb alakú	színtelen, világoskék, kék	br. fűzőhengert			h.: 0,34-0,94, á.: 0,46-1,03, fa.: 0,09-0,2	átletésző	100, 140, 166 (4)	6

Féltípus	Kód: típus / típusváriáció	Gyöngytípus	Forma	Alapszín	Diszkrét, ráletériszek 1.	Diszkrét, ráletériszek 2.	Ráletériszek színe	Méret (cm)	Gyöngyfest anyaga	Színszám (db)	Gyöngy db
III. Hengerek	III.01.1/13.01		hosszú henger	világosbarna				h.: 1,16; á.: 0,4-0,45; fa.: 0,11-0,13	átletészó	43.	1
	III.05.1/13.01		hordó	színtelen, világoskék, világoszöld	br. fűzőhenger			h.: 0,41-0,68; á.: 0,43-0,59; fa.: 0,1-0,18	átletészó, fényáterszó	84 (2), 166 (4)	6
	V.01.1/13.01		kúp	keki, színtelen	br. fűzőhenger			h.: 0,43-0,73; á.: 0,47-0,58; fa.: 0,09-0,11	opak, átletészó	100., 166.	2
XI. Dinyemag alakúak	XI.04.1/13.01		lapos cseppszzerű dinyemag	keki, színtelen				h.: 0,63-0,64; sz.: 0,44 és 0,53; v.: 0,31 és 0,36; fa.: 0,11 és 0,21	opak, átletészó	100., 130.	2
	XI.05.2.1/13.01		lapos, két oldalán benyomott, nyújtott cseppszzerű dinyemag = kettős csepp	színtelen, világoszöld, fekete				h.: 1,06-1,2; sz.: 0,52-0,77; v.: 0,31-0,35; fa.: 0,09-0,16	átletészó, fényáterszó, opak	43., 108., 155.	3
	XI.06.1/13.01		nyújtott cseppszzerű dinyemag	szürkésbarna, világoszöld				h.: 1,03-1,35; sz.: 0,51-0,79; v.: 0,38-0,45; fa.: 0,1-0,14	opak, átletészó	84., 166.	2
	XI.06.1.1/13.01		lapos nyújtott cseppszzerű dinyemag	világoszöld, színtelen	br. fűzőhenger			h.: 0,87-1,43; sz.: 0,3-0,6; v.: 0,32-0,35; fa.: 0,09-0,14	átletészó	35., 130., 166.	3
	XI.08.1/13.01		zömök dinyemag	türkizkék				h.: 0,94; sz.: 0,6; v.: 0,64; fa.: 0,11-0,15	opak	100.	1
	XI.09.1/13.01		lapos tojásdad dinyemag	kék				h.: 0,73; sz.: 0,6; v.: 0,31; fa.: 0,31	opak	108.	1
	XI.14.1/13.01		egyik oldalán bordás, nyújtott cseppszzerű	fekete				h.: 1,45; sz.: 1,05; v.: 0,41; fa.: 0,08-0,13	fényáterszó	44.	1
	XI.17.1/13.01		körálmetszerű nyújtott kúpszerű dinyemag	világoskék, kék				h.: 0,83-0,88; á.: 0,38-0,53; fa.: 0,08-0,15	opak, átletészó	100., 166.	2
I. Egy- és többtagú gömbfélék	I.04.1/01.03			szürkésbarna, fekete	3 db egyrétegű dudoros		okkersárga, barnás okkersárga	h.: 0,40-0,87; á.: 0,48-0,89; fa.: 0,13-0,27		100., 127 (5), 156.	7
	I.04.1/01.03/04.03			solébszürke, fekete	3 db egyrétegű dudoros	3 db hurkolyatott	szürkésfehér, solér okkersárga, drapp	h.: 0,42-0,66; á.: 0,69-0,86; fa.: 0,17-0,3		140., 156 (2)	3
	I.04.1/01.04			világos-, solébszürke, barna, solétürkizkék, szürkésfekete, fekete	4 db egyrétegű dudoros		fehér, szürkésfehér, világos-, okkersárga	h.: 0,31-0,79; á.: 0,46-1,1; fa.: 0,12-0,35		151 (3), 156 (10), 166 (2)	15
	I.04.1/01.04/04.04			barnásszürke, fekete	4 db egyrétegű dudoros	4 db hurkolyatott	fehér, világosdrapp, szürkésfehér	h.: 0,46-0,58 és 0,6-0,65; á.: 0,64-0,85 és 0,82-0,88; fa.: 0,23 és 0,25		156 (2)	2
	I.04.1/01.05/04.05			vörösesbarna fekete, vöröses-barna	5 db egyrétegű dudoros	5 db hurkolyatott	fehér, szürkésfehér és barnás	h.: 0,89 és 0,92-0,99; á.: 0,98-1,12 és 1,32-1,44; fa.: 0,27-0,38		101., 166.	2
	I.04.1/02.03		lapított gömb	fekete	3 db kétrétegű dudoros (szemes)		fehér és átletészó világoskék, fehér és türkizkék	h.: 0,65 és 0,58-0,62; á.: 0,65-0,86 és 0,94-1,15; fa.: 0,32 és 0,31		101., 156.	2
	I.04.1/02.04			solébszürke fekete	4 db kétrétegű dudoros (szemes)		szürkésfehér és solékek	h.: 0,58-0,66; á.: 1,11-1,45; fa.: 0,35-0,4	opak	152.	1
	I.04.1/02.05			fekete, szürkésfekete	5 db kétrétegű dudoros (szemes)		okkersárga és átletészó zöld, szürkésfehér és átletészó kék	h.: 0,78-0,93 és 0,87-1; á.: 1,28-1,44 és 1,15-1,48; fa.: 0,43 és 0,34-0,47		6., 152.	2
	I.04.1/02.05/04.05			solébszürke	5 db kétrétegű dudoros (szemes)	5 db hurkolyatott	fehér és átletészó világoskék, fehér és türkizkék, fehér	h.: 0,7-0,77; á.: 1,09-1,23; fa.: 0,29		151.	1
	I.04.1/02.1.04			barnás világossárga	4 db háromrétegű dudoros (pálvaszemes)		solésvörös és átletészó világoskék	h.: 0,52-0,66; á.: 1,03-1,24; fa.: 0,23-0,26		152.	1
	I.04.1/03.01		lapított gömb	fekete	1 db vonalilyatott		sárga	h.: 0,29-0,34; á.: 0,46; fa.: 0,16-0,18		101.	1

Féltípus	Kód típus / típusvarianció	Gyöngytípus	Forma	Alapszín	Disztes, rákötőszek 1.	Disztes, rákötőszek 2.	Rákötőszek színei	Méret (cm)	Gyöngyfest. anyaga	Színszám (db)	Gyöngy db
II. Iker gömbfélék	I.04.301.03		3x-an összeült lapított gömb / rövid	sötét türkizszöld	3 db egyrétegű dudoros		átéltető világossárga	h.: 1,01, á.: 0,53-0,69, fa.: 0,2-0,21		151.	1
	I.07.103.01		deformált lapított gömb / csanaklap	világosbarna	1 db vonalfolyatott		okkersárga	h.: 0,33-0,39, á.: 0,38-0,4, fa.: 0,19		100.	1
	I.09.115.16		lapított gömb	sötétbarna	16 db geresz			h.: 0,88, á.: 1,1-1,19, fa.: 0,42-0,44	átéltető	48.	1
	I.10.0101.04		gyűrű	fekete	4 db egyrétegű dudoros		okkersárga	h.: 0,28 és 0,25-0,29, á.: 0,44-0,5 és 0,48-0,54, fa.: 0,13-0,15 és 0,17		140(2)	2
	I.04.105.06			fekete	6 db hullámvonal-folyatott		átéltető türkizkék	h.: 0,75-0,79, á.: 1,5-1,55, fa.: 0,55	opak	152.	1
	II.04.201.0404.04			sötétvörös	4 db egyrétegű dudoros	4 db hurkófolyatott	szürkésfehér és okkersárga	h.: 0,9-0,99, á.: 0,71-0,92, fa.: 0,23-0,3	opak	156.	1
	II.04.202.0404.04		lapított gömb	sötétvörös	4 db kétrétegű dudoros (szemes)		fehér és átéltető világoskék, fehér	h.: 1,02, á.: 0,65-0,88, fa.: 0,24-0,29		156.	1
	III.01.101.0303.02		hosszú henger	világosbarnás fekete	3 db egyrétegű dudoros	2 db vonalfolyatott	okkersárga	h.: 0,61-0,66, á.: 0,49-0,55, fa.: 0,16-0,26		100.	1
	III.01.102.03			fekete	3 db kétrétegű dudoros (szemes)		fehér és világoskék	h.: 0,7, á.: 0,7-1,1, fa.: 0,2-0,27		101.	1
	III.02.101.0404.04		rövid henger	sötétvörös	4 db egyrétegű dudoros	4 db hurkófolyatott	szürkésfehér és okkersárga	h.: 0,67-0,91, á.: 0,96-1,23, fa.: 0,38-0,4		168.	1
III. Hengeresek	III.05.101.0304.03		hordó	fekete	3 db egyrétegű dudoros	3 db hurkófolyatott	barna és okkersárga	h.: 0,62, á.: 0,55, fa.: 0,6-0,16	opak	48.	1
	III.05.101.04			fehérés türkizszöld	4 db egyrétegű dudoros		világossárga	h.: 0,48, á.: 0,43-0,51, fa.: 0,16		151.	1
	III.05.103.0304.05			fekete	3 db vonalfolyatott	4 db hurkófolyatott	világoskék és világoskék	h.: 0,69, á.: 0,62, 0,17-0,2		166.	1
	III.05.103.0407.06			sötétszürke	4 db vonalfolyatott	6x-os cikcak	sötétbarna	h.: 1,95-2,4, á.: 1,41, fa.: 0,5-0,55		152.	1
	III.05.106.02			sárgásbarna	2 db galér			h.: 0,52, á.: 0,49, fa.: 0,08	aranyfólia	48.	1
	XI.04.105.07		cseppszerű dinnyemag	szürkésbarna	7x-es hullámvonal-folyatott		szürke	h.: 1,31, sz.: 0,87, v.: 0,42, fa.: 0,13-0,15	opak	szórvány	1
	XI.05.2.1.103.07		két oldalán benyomott, lapos nyújtott cseppszerű dinnyemag = kettős csepp	fekete	vonal-folyatott		világosbarna	h.: 1,26, sz.: 0,76, v.: 0,42, fa.: 0,13-0,19	opak	124.	1
	XI.13.1.103.07		lapos téglalap átmeteztet, oroszlán dinnyemag	fekete	vonal-folyatott		világosbarna	h.: 1,25, sz.: 0,8, v.: 0,35, fa.: 0,14-0,18	opak	124.	1
	XI.14.107.01		egyik oldalán bordás és egyik oldalán benyomott nyújtott cseppszerű dinnyemag	fekete				h.: 1,55 és 1,53, sz.: 0,77 és 0,68, v.: 0,47 és 0,36, fa.: 0,11-0,16 és 0,08-0,15	opak	48.	2
I. Gömbfélék	Ag.1.04.1.00		ezüst lapított gömb	világosszürke				h.: 0,48, á.: 0,87, fa.: 0,05		101.	1

Féltípus	Kód: típus / típusvariáció	Gyöngytípus	Forma	Alapazín	Disztes, rákötőszek 1.	Disztes, rákötőszek 2.	Rákötőszek színe	Méret (cm)	Gyöngytest anyaga	Sorszám (db)	Gyöngy db
I. Gömbfélék	CaI.04.1.00		kalcedon lapított gömb	világosdrapp				h.: 1,73–1,77, á.: 2,25, fű.: 0,52–0,63	fényáteresztő 4.		1
	KI.04.1.00		karnéol lapított gömb	feketes sötétbarna				h.: 0,78–0,84, á.: 1,23–1,28, fű.: 0,13–0,22	fényáteresztő 22.		1
III. Hengeresek	B.III.01.1.00		borostyán hosszú henger	sötétbarna				h.: 0,52–0,54, á.: 0,47, fű.: 0,15–0,19	opak	48.	1
	Ko.III.01.1.00		korall hosszú henger	barna				h.: 0,66–0,86, á.: 0,45–0,49, fű.: 0,11	opak	48.	1
X. Szabályos négyoldalú hasábköb	KX.04.1.00		karnéol téglalap átmenetszerű, lecsiszolt sarkú hosszú hasáb	sötétbarna				h.: 1,19, sz.: 0,9, sz.: 0,37, fű.: 0,12–0,19	fényáteresztő 48.		1
III. Hengeresek	Agr.III.02.1.00		agyag rövid henger	barna				h.: 0,53–0,61 és 0,55–0,61, á.: 0,62–0,68 és 0,72–0,8, fű.: 0,29–0,33 és 0,33	opak	132 (2)	2
	Agr.III.05.1.00		agyag hordó	barna				h.: 0,38–0,6, á.: 0,45–0,5, fű.: 0,19	opak	145.	1
Összesen											1856

4. táblázat. Hajós–cifrahegyi avarkori temető gyöngyleleteinek típusai, típusvariációi

A 22. bolygatatlan sírban, senior korú nő bal oldali bordacsontjai között lapított gömb alakúra csiszolt karneol gyöngy feküdt. A gömbös és a hasáb alakú vörösesbarna színű karneolgyöngy késő római hagyományú gyöngyök közé sorolható típus. A szűk furatú gömbös forma a korai szarmata periódustól megjelenő gyöngyfajta,¹⁷ amely a 2–3. század fordulójáig volt a legelterjedtebb.¹⁸ Divatjuk a 4. századi hun kori viseletben, majd az 5. század második felében is kimutatható,¹⁹ és még a 6. század középső harmadából származó, római hagyományú gyöngyökből fűzött langobard nyakláncokon is látható.²⁰ A különböző karneolból csiszolt gyöngyszemek (főleg a gömbös alakúak és a lecsiszolt sarkú hasábosok) az avar kor eltérő időszakaiban viselt díszei. Már a legkorábbi avar kori emlékek között is megtalálhatók, mint ahogy azt pl. a Keszthely-Fenekpuszta horreumi 6. sír vegyes összetételű, késő antik gyöngysorában is láthattuk.²¹ Kísérőgyöngyként ritkábban az avar kor későbbi időszakaiban is fel-felbukkant a különböző összetételű, főleg dinnyemag alakú gyöngyöket tartalmazó nyakláncokon.²²

A 4. sír kalcedon tarsolygyöngye és a 22. sír gömbösre csiszolt karneolja olyan drágakövyöngyök, amelyeknek viselői feltehetően apotropaikus erőt tulajdoníthattak, és talizmánként hordozhatták magukon mindenféle vész, baj, betegség elleni védelem céljából.²³

A 145. női sírban a 2 darab, sötétkék színű rövid henger, illetve barna színű hordó alakú agyag gyöngyöt apró vaskarikákkal kapcsolták össze.

A rövid gyöngysorok csoportján belül a 4 gyöngyszem nyakba fűzése egy, az avar korban általánosan elterjedt viseleti szokás, amely azonban egyértelműen nem igazolható, hogy viseletük babonás hiedelmi hagyományhoz köthető. A 164. fiatal nő nyakába 4 darab egy- és kéttagú, világoskék, illetve barna színű, díszítetlen lapított gömb alakúak mellé egy világos drapp színű, hosszú henger alakú fényáteresztő üveggyöngyöt is fűztek. A 165. sírban a hordó alakú monochrom gyöngy mellett 3 darab, különböző dinnyemag alakú gyöngy a gyerek jobb kulcsontja alól került elő. A rövid nyakláncok avar korban is megfigyelhető, szélesebb körű kedveltsége esetleg a számszimbolikával is magyarázható.²⁴

A hajósi kabalagyöngyök – kevés kivétellel (pl. 164. sír) – főleg hideg színűek (kék, zöld) és sötét tónusúak (sötétkék, sötétbarna, fekete) (5. táblázat 4–5., 7–12. sorszám). Más avar kori temetkezésekben megfigyeltekhez hasonlóan nem köthetők sem egy adott színhez, sem pedig egy adott formához.²⁵

2. Színes rövid nyaklánc dinnyemag alakú üveggyöngy nélkül

Ebbe a csoportba azok a 9–40 darabból álló rövid nyakláncok tartoznak, amelyeken nincs dinnyemag alakú gyöngy, a hajósi emléktanyag egyik jellegzetes és gyakran viselt ékszerfajtája. 17 sírban fordult elő (13., 20., 39., 43., 66., 87., 101., 107., 116., 127., 131., 132., 140., 151., 152., 158., 162. sír). Stílusban és időrendileg is jól körvonalazható ékszerek, amely hosszabb változataival együtt (3. csoport) a hajósi nyakékek legszínesebb változatait képviselik (5. táblázat 13–34. sor).

a) Köles és többtagú gyöngyök nélküli színes rövid nyaklánc, rátétdíszes gyöngyökkel

A 152. (9 db) sír színes, rövid vegyes összetételű nyakláncok azon változata, amelyre nem fűztek sem köles formájút, sem pedig többtagú üveggyöngyöt. A hajósi gyöngynyakláncok közül ez a legélénkebb színvilágú gyöngysor (5. táblázat 8.). A három darab, kétrétegű, dudoros rátétdíszes lapított gömb alakú opak üveggyöngy mellé késő-római hagyományokra mutató rövid henger,²⁶ hatszög átmetszetű hosszú hasáb²⁷ és- bikónikus formájú monokróm, illetve cikk-cakk-vonalfolytatott rátétdíszes orsó formájú, illetve hullámvonal rátétes lapított

17 NAGY 2009, 16. kép 12., 13. és 59. l.; VADAY 1988–1989, 104–105.

18 ISTVÁNOVITS – KULCSÁR 2006, 220; TEMPELMANN-MACZYNSKA 1985, Taf. 1. 1, 4–5, 9–12; Taf. 3. 140–141, 145–147, 147–221.

19 kapcsolódó irodalommal: NAGY 2007, 108, 143, 7. kép.

20 NAGY 2007, 108, 143.

21 PÁSZTOR 2011, 1. kép 2.

22 PL. SZABÓ 1975, 270; PÁSZTOR 2003, 342, 369, 5. kép 53–53, 1; Székkutas-Kápolnadűlő 310, 494, 527. sír, Pitvaros-Víztározó 204. sír (ID.No.: 8976).

23 PÁL – ÚJVÁRI 2001, 112.

24 HOPPÁL ET AL. 2000, 195. A számszimbolika magyarázata szerint a „4=A teremtet, az érzékelhető világ teljessége, tökéletessége és harmóniája, szilárdsága fejeződik ki benne.”

25 H. TÓTH – HORVÁTH 1992, 202–205.

26 A germán – főleg frank, alemann, bajor – gyöngyviseletben az egyik meghatározó gyöngytípust képviselik, ahol jelentősen dominálnak a fehér, zöld, sárga darabok mellett a vörös, narancssárga színű, díszítetlen hengeresek: KOCH 1982, 61, 150, Taf. 4. Grab 5; 157, Taf. 11. Grab 44; PÁSZTOR 2008, 323, Abb. 4.

27 TEMPELMANN-MACZYNSKA 1985, Gruppe I. Taf. 1. 4a; Gruppe XII. Taf. 2. 115; Gruppe XIII. 126.; Gruppe XXII. Taf. 9, 330.

		Monochrom gyöngyök színei													Diszkrét üveggöngyök															
sorszám	gyöngy db	Gyöngyfesti alapszíne													egyértékű dudoros					kétrétegű szemes		Rátéldíszek és színeik (háromrétegű dudoros (okkaszínes))			vonalt folyatott		hurok folyatott		cikk-cakk folyatott	
		áttetsző színtelen	fehér, szürkés	sárga, okkersárga	drapp, okkersárga	világosbarna	barna	vörös, vörösbarna	kék	zöld	szürke, fekete	bronz cső		fehér, szürkés	sárga, okkersárga	drapp	barna	fehér+kék	sárga+zöld	vörös+fehér+szöletkék	fehér, szürkés	sárga, okkersárga	kék	hullámvonal- folyatott	csikk-cakk folyatott					
1-2. 4 DB KÜLÖNBÖZŐ TÍPUSÚ GYÖNGY																														
1.	4.																													
2.	6.																													
3.	9.																													
4.	22.																													
5.	44.																													
6.	94.																													
7.	141.																													
8.	157.																													
9.	145.																													
10.	164.																													
11.	165.																													
12.	200																													
RÖVID NYAKLÁNC DINNYEMAG ALAKÚ ÜVEGGYÖNGY NÉLKÜL																														
13.	152.																													
14.	13.																													
15.	20.																													
16.	107.																													
17.	116.																													
18.	140.																													
19.	101.																													
20.	151.																													
21.	39.																													
22.	168.																													
23.	158.																													
24.	131.																													
25.	66.																													
26.	132.																													
27.	87.																													
28.	127.																													
29.	43.																													
HOSSZABB NYAKLÁNC DINNYEMAG ALAKÚ ÜVEGGYÖNGY NÉLKÜL																														
30.	63.																													
31.	156.																													
32.	7.																													
33.	10.																													
34.	15.																													
RÖVID VEGYES NYAKLÁNC KEVÉS DINNYEMAG ALAKÚ ÜVEGGYÖNGGYEL																														
35.	92.																													
36.	36.																													
37.	130.																													
38.	155.																													
39.	35.																													
40.	84.																													
HOSSZÚ VEGYES NYAKLÁNCOK KEVÉS DINNYEMAG ALAKÚ ÜVEGGYÖNGGYEL																														
41.	166.																													
42.	100.																													
43.	48.																													
RÖVID NYAKLÁNC CSAK DINNYEMAG ALAKÚ ÜVEGGYÖNGGYEL																														
44.	67.																													
45.	108.																													
46.	46.																													
47.	124.																													

5. táblázat. Monokróm és díszített üveggyöngyök és gyöngysorok besorolása darabszám és színcsoportok szerint, a dinnyemag alakú gyöngyök előfordulásának figyelembevételével

gömb²⁸ opak üveggyöngyöket is felfűztek. Ez utóbbiak mind a késő antik,²⁹ mind a gepida³⁰ és langobard,³¹ mind pedig a Meroving-kori germán³² és az avar kori emlékek³³ között is tovább élő gyöngytípusok.

A 152. sír rátétdíszes gyöngytípusai közül a sárga színű alapon sötétvörösféher-áttetsző sötétkék színű, háromrétegű dudoros rátétdíszes opak üveggyöngy ritka az avar kori nyakláncokon (3. ábra 32.).³⁴ A szürkésfekete alapon 4 darab kétrétegű dudoros rátétdíszes lapított gömb alakú üveggyöngy (3. ábra 33.2.) az avar kori gyöngysorok viszonylag gyakran felbukkanó, keltező érték nélküli gyöngytípusa. A legkorábbi emlékek között³⁵ ugyanúgy megtalálható, mint ahogy az avar kor végi nyakláncokon.³⁶ Hasonlóan hosszú életű az 5 darab dudoros változat is (3. ábra 33.1.), amelynek divatja még a 8. század elején is kimutatható.³⁷

A 152. sír színes gyöngy nyakláncát nehezen keltezhető késő római hagyományú gyöngytípusokból, és az avar kori gyöngydivat általánosan elterjedt, kétrétegű dudoros díszű példányaiból állították össze. A temetőterkép szerint a sír a korai fázisú temetkezések között található (1. térkép). Ezért ez a temetkezés az ezüst nagylemezgömbös fülbevaló és a nyaklánc összetétele, illetve stílusa alapján a legkorábbiak közé, a 7. század közepére keltezhető.

b) Rövid gyöngysorok köles gyöngyökkel

A 87. (37), 107. (13), 131. (32), 158. (30) bolygatatlan sírban talált, homogén összetételű, csak köles gyöngyökből fűzött gyöngysora a hajósi temető 7. század második fele – 7. század utolsó harmada időszakára jellemző emlékműanyagba tartozik. Ezeket a rövid sorokat főleg a különböző formára alakított (4. táblázat 9–15. sorszám) apró köles gyöngyök világos tónusú, sárga, barnássárga, okkersárga színű változatai alkotják, amelyeket sötét színű (barna, szürke, fekete) variánsai tarkítanak.

A 13. (10), 39. (24), 43. (40) és 116. (15) sír rövid, 10–40 darabból álló füzereit a köles típusok mellett kevés, egy-két szem más fajta monokróm gyöngy: csövecskés köles (4. táblázat 83.), rövid és hosszú henger, kétagú lapított gömb, gyűrű színesíti. Ezek a gyöngysorok a 7. század utolsó harmadának ékszerfajtái. A 7. század vége – 8. század elejére keltezett 43. sír gyöngysorán pedig a 37 darab köles gyöngy mellett csövecskés hosszú henger (4. táblázat 84 sor, 1. ábra 11.3.) és orsó (4. táblázat 34. sor, 2. ábra 15.2.) alakúak a kísérőgyöngyök.

A gyöngy nyakláncokon a sárga, a barna és fekete színű köles gyöngyök szélesebb körű elterjedése a 7. század második fele/utolsó harmada időszakára tehető.³⁸ A Kárpát-medencei avar kori nyakláncok apró méretű gyöngytípusa (és típusváltozatai) többségében a 7. század közepe/második fele – 8. század első harmada közötti sírokból származnak. A sárga és sötétbarna példányaik általános elterjedése a kis-gyöngycsüngős fülbevalók megjelenésével egyidejű. A késő avar kori nyakláncokon elenyésző az egyéb (zöld, kék, vörös) színű köles gyöngyök jelenléte.³⁹ Ugyanakkor a 7. század utolsó harmadától a zsiros fényű, sötétebb, okkersárgás, barnás okkersárga árnyalatúak szélesebb körű viselete is megfigyelhető, amelyek divatja a 8. század folyamán is tovább élt. A köles gyöngyök világos és sötétebb tónusú példányai az avar kor végi emlékműanyagban még a 9. század első harmada-felében is megtalálhatók.⁴⁰ A késői fekete színű köles méretűek fényesek és gyakran rusztikus felületűek, s az avar kor végéig többnyire a sötét színű, nagyobb méretű dinnyemag alakú gyöngyökből fűzött láncokon maradtak divatban. Ebben az időszakban azonban már nem kaptak olyan meghatározó szerepet, mint ahogy azt a 7. század utolsó harmada – 8. század első évtizedei gyöngyviseletben látható volt.

28 Például: NAGY 2012, 167–168, 162; 16. kép 17, 64; 17. kép 16–17.

29 Például: PREDÁ 1980, 110–111, pl. XXVI. M 329, M319, 111–113, pl. XXVII. M350, M331; IVANIŠEVIĆ – KAZANSKI – MASTYKOVA 2006, Viminacium: Fig. 50. 28–31; Fig. 52. 27–35; Singidunum III. tombe 28: Fig. 71. 2., Viminacium, tombe 118: Fig. 78. 2.

30 Például: BÁRKÁNYI 2010, 16. t. 5, 17–17, 18. t. 4–5, 19. t. 19.

31 ZULAU 2012, VII. t.: Szentendre 26. sír 4.; 13, 28. sír 4., 6., 8., 10.; 35. sír: IX. t. 1., 3., 8., 16., 22.; X. t.: 39. sír 5., XII. t. 54. sír 28; XIV. t. 4., 13., 26., XV. t. 6. sír 4, 16.; XVI. t. 69. sír 34.; Szólád: XXV. t. 26. sír 11., 18.; XXVIII. Vörs 21. sír 14.; XXIX. T. 37. sír 1.

32 Például: KOCH 1975, Farbt. 2, 27, 12; SIEGMUND 1998, Taf. 1, 31.7.; SIEGMANN 1997, Taf. / Pl. 4, 3.

33 Például: PÁSZTOR 1996b, 5. színes t. 37.2; PÁSZTOR 2003, 368, 4. kép 15.2–15.3, 29.1, 31.

34 Eddigi anyaggyűjtés alapján zömmel fehér testű változatok a gyakoribbak, amelyek a vörös, fehér, zöld és kék színekkel kombinált három réteges dudoros rátétdíszesek: pl. Szegvár-Oromdűlő 714. sír: ID.No.: 4229, Szekszárd-Bogyszlói út 296. sír: PÁSZTOR 2001, 124; Keszthely-Fenekpuszta, Pusztaszentegyházi-dűlő 10., 26. sír (ID.No.: 9465, 9483), Várpalota-Gimnázium 1. sír (2 db) fekete színű alapon: ERDELYI – NÉMETH 1969, 167; Lesencetomaj-Piroskereszt 18. sír (Id.No.: 15957).

35 Például: Tác-Gorsium 7/1981. sír: ID.No.: 160; Csepel-Háros 8. és 17. sír: Cs. Sós 1961, 7. kép 5, 16. kép 3; NAGY 1998, 178, Taf. 170 5; Csákberény-Orondpuszta 138., 186. sír: PÁSZTOR 1996b, 4. színes t. 21.10; 21.5.

36 Például: Szekszárd-Bogyszlói út 20. sír: PÁSZTOR 2001, 122–123, 144, 160, 13. kép

37 Például: Székkutas-Kápolnadűlő 147. sír: PÁSZTOR 2003, 335, 351, 367, 3. kép 8.1.

38 KOVRIG 1963, 143; ČILINSKÁ 1975, 86; SZABÓ 1975, 270; KISS – SOMOGYI 1984, 144.

39 PÁSZTOR SZÖLÖKALJA, 120, 2. kép 2, 3. táblázat.

40 KOVRIG 1963, 143; SZÓKE 1992, 874.

A hajós-cifrahegyi köles gyöngyök típusai a legutóbb megvizsgált szegvár-szólókaljai avar kori temető gyöngyeivel is közeli rokonságot mutatnak. Mindkét temetőben az összes gyöngyszámhoz képest is magas a köles méretű gyöngyök száma, ezen belül a sárga színcoportúak aránya.⁴¹ E sárga színű gyöngytípusok többsége a 7. század második fele – 8. század első harmada közötti időszakból származó nyakláncokról származnak.⁴²

c) *Vegyes összetételű rövid gyöngysorok köles és többtagú üveggyöngyökkel*

A hajósi temető rövid gyöngysorainak egy jellegzetes korai csoportját képviselik azok a kevert összetételű nyakláncok, melyeken a többszörösen összetett üveggyöngyök is megtalálhatók (140., 151., 168. sír). Ezek olyan vegyes összetételű rövid füzérek (2. táblázat 18., 20., 22.), amelyeket a kevés számú köles (2–7 db), és 2- és 3 tagú, összetett monokróm típusok mellett csövecskés lapított gömb, egyrétegű dudoros és hurokfolyatott rátétes lapított gömb (2. ábra 26.1.), dudoros rátétes gyűrű alakúak (140. sír), vagy háromtagú dudoros rátétes (2. ábra 25.),⁴³ iker lapított gömb alakú kétrétegű dudoros (szemes) (3. ábra 34.),⁴⁴ illetve dudoros, kétrétegű dudoros (szemes) és hurokfolyatott rátétdíszes lapított gömb alakúak (3. ábra 35.)⁴⁵ (151. sír), vagy monokróm lapított gömb, gyűrű, rövid és hosszú bikónikus (2. ábra 17.2, 18.), egyrétegű dudoros rátétes lapított gömb (3. ábra 27.5.), dudoros és hurokfolyatott rátétdíszes lapított gömb (3. ábra 27.5, 28.1, 29.2.) és rövid hengeres típusok (168. sír) is díszítenek.

A hajósi temető gazdagabb rétegének temetkezései közé tartozó 151. gyerek sírban a korai színes, szemes rátétdíszes és a náluk fiatalabb sárga színű, egy- és kéttagú köles, egy- és kéttagú lapított gömbösök együttesen alkottak egy rövid gyöngysort. A sírban felt vas karperecek és -sodronypáncél töredékei bajelhárítás céljából is kerülhettek a halottra. A mellettük előkerült új korszak emlékei – a bizánci kereskedelmi kapcsolatokra utaló, Jánoshida-típusú granulált arany függőpár,⁴⁶ és egy bronz pohár talptöredéke – együttesen kelteznek a sírt a 7. század harmadik negyedére.

A többtagú, összetett gömbformájú gyöngyök színei többnyire az átlátszatlan sárga és azok árnyalatai, illetve kék, türkizkék, zöld, türkizöld. Ez a gyöngytípus az egytagúakhoz és a köles méretűekhez hasonlóan római, késő-antik és kora-bizánci üveggyártó műhelytermékek változataiként⁴⁷ a 6–9. században főleg a Fekete-tenger térségében terjedtek el.⁴⁸ A jellegzetes, sárga többtagú, összetett gyöngyök a bajor és alemann vegyes összetételű nyakláncokon is láthatók, és elszórtan, főleg a Rajna-vidéken, illetve a Dél- és Délnyugat-Németországban feltárt gyöngysorokon is megtalálhatók.⁴⁹ Ezek a korai többtagú rúdgyöngyök a 7. század második felétől – a helyi üveggyártó központok termékeiként – a narancssárga kettőskónikus opak, illetve a gyöngyház és gömb, henger, bikónikus fém és csövecskés áttetsző szintelen vagy fehér mandulaforma gyöngyökkel együtt jelentek meg.⁵⁰

Az avar kori nyakláncokon a korai összetett üveggyöngyök átlátszatlan világossárga,⁵¹ sötétzöld⁵² vagy fényáteresztő türkizkék, világos- és sötétkék színű változatai⁵³ a csövecskés gömbös és korai dinnyemag üveggyöngyökkel közel egy időben, a 7. század második negyede – második harmadában kezdtek gyakrabban feltűnni. Ez a többszörösen összetett forma az avar kor végi, késői „rúdgyöngy”⁵⁴ formái előzményének tekinthető.⁵⁵

41 PÁSZTOR SZÓLÓKALJA 3. táblázat

42 PÁSZTOR 2012, 479.

43 A háromtagú, dudoros rátétes gyöngy késő-antik hagyományokban gyökereznek: PREDÁ 1980, 113, Pl. XXVI. M344. Barna színű változata említhető pl. a schtrezheimi temetőből: KOCH 1977, Farbt. 1,7; 198: Stufe 2–3.

44 Hosszabb életű típus. Korai változatai pl. Várpalota-Unió 24. sír: BÓNA 2000, 144, 145, Taf. VI. 3, vagy a Csepel-Háros Dunai gát szóróványa: Cs. Sós 1961, amelynek párhuzama a 7. század közepe / 1. fele, illetve a 7. század közepe/középső harmada időszakból a csákberenyi 55. és 240. sírból: PÁSZTOR 1996b, 49, 4. színes t. 24.3, 24.7; vagy a Szekszárd-Bogyiszlói úti 238. sírből is említhető: PÁSZTOR 2001, 128.

45 Négy és öt szemes rátétdíszes változatai már a legkorábbi emlékekkel megjelentek: például Keszthely-Fenékpuszta, Horreum 11. sír: PÁSZTOR 2011, 238, 244, 1. kép 5, és kedveltségük töretlen a 8. század elejéig: pl. Csákberenyi 414. sír: PÁSZTOR 1996b, 49, 4. színes t. 27.2.

46 BUGARSKI 2012, 235–236, Fig. 1. 1; ERDÉLYI 1958, XXXIV. 1; ORMÁNDY 1995, 161–163.

47 PREDÁ 1980, 110–111; M319, 114, M358; PÁSZTOR 2012, 479.

48 ČILINSKÁ 1975, 87.

49 KATZMEYER 1997, 151–152, 159, Abb. 5.

50 KATZMEYER 1997, 154, 157, Abb. 3.; 160, Abb. 6.

51 Például: BALOGH – PINTÉR 1998, 98, 125, 22,8.

52 Például Szegvár-Sápoldal 2. sír: PÁSZTOR 1996b, 216, 2. kép

53 Például: PÁSZTOR 2012, 479.

54 STAŠŤIKOVÁ – ŠTUKOVSKÁ – PLŠKO 1997, Taf./Pl. 21, I–1C, I–1B, I–2B, I–3B; SZÓKE 1992, 877–879.

55 PÁSZTOR 2008, 317.

A 140. és 168. női sírokat a viseleti tárgyaik (ezüst fülkarika, vaslánc, vascsat, bikónikus orsógomb, vaskés, kézzel formált edény, különböző vaskarperecek, bronzlánc, bronz- és vaskarika, római kétsoros csontfésű), és a velük előkerült gyöngysorok összetétele együttesen keltezi a 7. század második harmad – harmadik negyed, illetve 7. század közepe időszakára.

A 20. (11), 66. (35), 101. (19), 127. (38), 132. (36) sírból származnak (2. táblázat 15. 25., 26., 28. sor) a köles gyöngy nélküli, kevert összetételű, többtagú gyöngyöket is tartalmazó rövid nyakláncok különböző változatai. Közös jellemzőjük, hogy a monokróm 2–3, illetve 5 tagú korai rúdgyöngyök mellett (2. táblázat 4., 6–8., 22., 28. sorszám) lapított gömb, gyűrű, hosszú és rövid henger, hordó, csónkakúp típusok is megtalálhatók. E csoport kevert gyöngysoraihoz hasonlóak pl. a szegvár-oromdűlői 692. sírból,⁵⁶ a sükösd-ságodi 301.,⁵⁷ a városházi 22.⁵⁸ vagy a zillingtali 41. sírből⁵⁹ is említhetők.

A 101. (19) sír gyöngysorát az egytagú díszítetlen lapított gömb, gyűrű, kéttagú köles és lapított gömb, illetve háromtagú lapított gömbös monokróm példányok mellett lapított gömb és hosszú henger alakú dudoros és hurokfolyatott, kétrétegű dudoros (szemes), vonalfolyatott opak üveggyöngyök, ezüst lemezes lapított gömb alakú (4. ábra 61.) és egy lecsapott sarkú hasábos üveggyöngy is díszítik. Ezt a nyakláncot is kora avar kori gyöngytípusokból állították össze. Közülük jól keltezhető, fiatalabb példányok a többtagú opakok és a lecsapott sarkú hasáb alakúak (2. ábra 19.1.) mellett a behúzódtos bázisú, lapított gömb alakú opak üveggyöngy (1. ábra 1.1.), amely egy tengelyes fülbevaló gyöngycsüngője is lehetett.⁶⁰ Ez utóbbi gyöngytípusok jól behatárolható időszakban éltek viszonylag rövid virágkorukat.⁶¹ A 101. sírt a kevert összetételű nyaklánc és a halott tengelyes szerkezetű, ezüst nagy-gyöngycsüngős fülbevalópárja keltezi a 7. század közepe – 7. század harmadik negyedére.⁶²

3. Hosszabb nyaklánc dinnyemag alakú üveggyöngy nélkül

A 156. sír 93 szemből álló vegyes összetételű gyöngysorának jellegét a monokróm 2–5 tagú összetett lapított gömb, gyűrű, hengeres példányok határozzák meg (2. ábra 10.1–10.7.), amelyek közé dudoros (2. ábra 26.2, 27.4.) és dudoros, hurokfolyatott rátétdíszes lapított gömbös (2. ábra 27.1, 28.3–4, 28.2.) gyöngytípusokat is fűztek. A nyaklánc türkizkék, kék, türkizöld színű többtagú gyöngyei a 66., 101., 127., 140., 164. és 168. sír 7. század közepe, középső harmada – 7. század utolsó harmada közötti időszak rövid gyöngysoraival rokonítható típusok.⁶³ A sír kék üvegbetétes nagy, ezüst lemezgömbcsüngős fülbevalójának analógiáit a 15., 20. és 66. sírban is megtalálták.⁶⁴ A 20. és a 66. sír rövid gyöngynyakláncait és a 15. sír hosszabb gyöngysorát csak monokróm gyöngytípusokkal, a 156. sír fűzését pedig – a 168. sír rövid színes nyakláncához hasonlóan – főleg dudoros és szemes rátétes üveggyöngyökkel tarkították.⁶⁵

A 7. (95), 10. (121) és a 15. (204) sír gyöngysorait főleg a különböző formájú köles gyöngyök alkotják. A 10. sír nyakláncán egy darab gyűrű, a 15. sír kétsoros fűzésén pedig 2 darab lapított gömb és 1 darab rövid henger a kísérgyöngy. A 7. és a 10. sír nyakláncai szegényes köznépi temetkezések ékszerei. A 15. sírban sötétkék üvegberakással díszített ezüst nagylemezgömbös fülbevalópárral és kétsoros nyakláncával felékszerezett idős nő nyugodott. A gyöngysor zömében sárga színű, különböző formára alakított köles gyöngyökből fűzték, amelyek közé csekély mennyiségben fekete, illetve barna színű köles gyöngyöt, monokróm lapított gömb

⁵⁶ PÁSZTOR 2012, 3. kép

⁵⁷ LÓRINCZY – STRAUB 2004, 306, 321, 2. kép 7–13.

⁵⁸ BALOGH – PINTÉR 1998, 97–98, 125, III. 33 8.

⁵⁹ DAIM 1996, 421, Grab D 41, 7.

⁶⁰ A tengelyes gyöngycsüngős fülbevalók általános használata a 7. század második felére jellemző. Megjelenése a 7. század második harmadában mutatható ki először az avar kori emléanyagban, a legkorábbi emlékekhez nem köthetők: SZABÓ 1965, 48, 70. lj.

⁶¹ PÁSZTOR 2008, 316.

⁶² A sír gyöngysor keretelésű, nagy gyöngycsüngős fülbevalójának gyöngydrót díszes, arany lemezgömbös változatát a budakalászi 214. sírből is említhetjük: PÁSZTOR 2007, 430, 1. kép 5.

⁶³ A hajósi 156. sír gyöngysorának jó párhuzamai említhetjük még: Vaskút-Homokbánya A sír: BALOGH 2002, 312, 334, 21. kép: 5; Felgyő-Ürmös-tanya 118., 143., 159. sírből is említhetők. A felgyői 159. sír nyakláncán szintén üvegbetétes nagy gömbcsüngős fülbevalóval együtt került elő: BALOGH 2010, 323, 49. kép: 118. sír 4; 331, 57. kép: 143. sír 4; 338, 64. kép: 159. sír 8.

⁶⁴ A fülkarikához hengeres taggal és három lemezes gömbbel kapcsolódó, üvegbetétekkel díszített, nagylemezgömbös fülbevalók a Szentés típus, Tőszeg altípusába tartoznak: ORMÁNDY 1995, 156–161. Néhány példányuk készülhetett a 7. század közepe előtt: KOVRIG 1963, 110; ČILINSKÁ 1975, 65–66 (I. típus C variáns). Használatuk leginkább a 7. század 2. harmadára jellemző, az üvegberakásos övveretekkel közel egyidejű: KOVRIG 1963, 110; ORMÁNDY 1995, 161, 45 lj. Egyes kései változatuk ritkán még a 7. század vége – 8. század eleji temetkezésekben is előfordulnak: ČILINSKÁ 1975, 67; ORMÁNDY 1995, 161, 45., 46. lj.

⁶⁵ A hajósi 156., 168. sír rövid színes gyöngysorával rokon rövid nyaklánc rekeszutánszat díszű, nagylemezgömbös fülbevalóval együtt említhető a Felgyő-Ürmös-tanya 120. sírből is: BALOGH 2010, 204, 324, 50. kép: 1–3.

(2 db), és rövid henger alakú szemeket is felfűztek (2. *ábra* 153.). Mindhárom hajósi gyöngnyaklánc a 7. század utolsó harmadának jellegzetes divatékszere, amilyenek pl. Szeged környékén, Burgenlandban vagy a szlovákiai temetőekben is láthatók.⁶⁶

A 63. sír 57 darabos nyaklánc is főleg sárga, okkersárga, barnás okkersárga, barna (5) színű köles gyöngyökből áll (43 db), amelyek közé néhány díszítetlen lapított gömb, hordó, kúp, sötétkék és sötétbarna színű hosszú hasáb, lecsapott sarkú hosszú hasáb alakú üveggyöngyöt fűztek kísérőgyöngyként. Az élénksárga színű köles gyöngyök a 7. század végétől fokozatosan tűntek el a gyöngysorokból, s már a 7. század utolsó harmadától főleg a zsíros fényű, sötétebb tónusú okkersárga színűek különböző árnyalatai terjedtek el, s éltek tovább a 8. századi nyakláncokon.⁶⁷ A 63. sír kevert összetételű köles gyöngysorának rövidebb, stílusában hasonló változatai már a 7. század utolsó harmadára keltezett 15., 39., 43., 116. sírban is láthatók. A 63. sír idős női halottjának másik ékszere a poncolt felületű, rombusz átmetszetű bronz huzal karperecpár (IV/b típus), amely már az érett 8. század viseleti divatját képviseli.⁶⁸

4. Rövid vegyes nyaklánc kevés dinnyemag alakú üveggyönggyel (2. táblázat 35–40. sorszám)

Ebbe a csoportba azok a rövidebb gyöngysorok kerültek (35., 36., 84., 92., 130., 155. sír), amelyeken csak díszítetlen felületű gyöngyök találhatók (7–52 db). A 36. sír kivételével köles és dinnyemag alakú gyöngyökből fűzött láncokon egy-egy lapított gömbös, csövecskés lapított gömb, rövid henger, gyűrű és csövecskés hordó alakúak a kísérőgyöngyök. A 35. sírban lapos nyújtott cseppszerű és lapos téglalap átmetszetű, orsószerű dinnyemag alakú üveggyöngy, a 84. sírban lapos szabályos csepp alakú; 2 darab lapos cseppszerű, cseppszerű, lapos nyújtott cseppszerű; csövecskés nyújtott cseppszerű; lapos, zömök 2 darab zömök, tojásdad dinnyemag, a 130. sírban lapos cseppszerű, csövecskés lapos cseppszerű, csövecskés lapos nyújtott cseppszerű és zömök testű dinnyemag alakú üveggyöngyök voltak a köles sorok közé fűzve.

A 35., 84., 130. sírok sárga színárnyalatú köles gyöngyei a 7. század utolsó harmada – 8. század eleje közötti időszakra keltezhetők. Mellékleteik a szegényes köznépi sírokból jól ismert egyszerű ékszerek: kerek és rombusz átmetszetű kis-gyöngycsüngős fülbevalópár (35., 36. sír), bronz fülkarika omega csüngővel, használati eszközök: orsógomb, tűtartó, vaskés, ásópapucs és ételmelléklet: kézzel formált edény, tojás, állatmelléklet.

A 155. sírban a sárga színű köles méretű gyöngyök mellett megtalálhatók a barna, szürke, fekete színű változatok is, amelyek mellé szabályos csepp,⁶⁹ lapos cseppszerű, lapos nyújtott cseppszerű, két oldalán benyomott, lapos, nyújtott cseppszerű=kettős csepp és téglalap átmetszetű,⁷⁰ orsószerű dinnyemag alakú gyöngyöket is fűztek. A 92. sírban pedig a monokróm lapított gömb, csövecskés lapított gömb és rövid henger alakúak mellett 3 darab különböző típusú: lapos cseppszerű, zömök testű és egyik oldalán bordás nyújtott cseppszerű dinnyemag alakú gyöngy alkotja a rövid nyakláncot.

A 155. sír vegyes színezetű köles sorába a különböző formájú dinnyemagok mellé egy olyan zöld színű, rövid hengeres alakú gyöngyöt is felfűztek (4. táblázat 27. sorszám), amelynek egy-egy példánya a hajósi sírok 7. század utolsó harmadától az avar kor végéig terjedő időszakra jellemző gyöngyfűzéseken is megfigyelhető. Keltező értéke nincs. A dinnyemag alakú gyöngyök közül világoszöld színű, szabályos csepp alakú példány jó párhuzamát a 8. század vége – 9. század első harmadára keltezett székkutasi 310. sírből említhetjük.⁷¹ A lapos csepp alakú formát a 7. század utolsó harmadától az avar kor végéig,⁷² a nyújtott csepp formát (nem lapos változatban) az egész 8. században és a 9. század első harmadában is,⁷³ a két oldalán benyomott, lapos nyújtott csepp (kettős csepp) alakút a 7. század végétől az egész 8. században, (43., 108., 155. sír) (4. táblázat 57. sorszám), a téglalap átmetszetű, orsószerű dinnyemagot pedig szintén a 7. század végétől az egész 8. században viselték.⁷⁴ A sírt az

66 PÁSZTOR SZÓLÓKALJA 111, 8–9 lj.

67 SZÓKE 1992, 874.

68 ČILINSKÁ 1975, 84–87.

69 A hajósi temetőben egyedüli példány (4. táblázat 53. sorszám). Székkutason a 310. sírban fekete és világoszöld változata ismert a 8. század vége–9. század 1. harmad időszakára keltezett 310. sírből: PÁSZTOR 2003, 339, 369, 5. kép 34.

70 Hasonló kettős dinnyemag gyöngy világoszöld színben a hajósi 43., áttetsző szintelen változatban pedig a 108. sír gyöngysorán is előfordul (3. *ábra* 44.1, 44.3, 4. táblázat. 88. sorszám). Székkutason ugyanez a lapos forma fekete és sötétzöld színű változatai a 156. sírből (8. század 1. harmad), a 163. sírből (8. század második fele) és a 437. sírből (8. század első fele) említhető: PÁSZTOR 2003, 340, 369, 5. kép 36.1.

71 PÁSZTOR 2003, 339.

72 Például: PÁSZTOR 2001, 136; PÁSZTOR 2003, 340; PÁSZTOR 1996b, 45, 6. színes tábla 46.4.

73 PÁSZTOR 2003, 340; PÁSZTOR 2001, 136.

74 A dinnyemag alakú gyöngyök pontosabb keltezése érdekében további nagyobb számú közép és késő avar kori gyöngy és gyöngysor mintavételezésére és tipokronológiai elemzésére van még szükség.

ovális karikájú, zöld hasáb alakú gyöngycsüngős, bronz fülbevalópár keltezi az avar kor végére.⁷⁵

A kevés dinnyemag alakú gyöngyöt tartalmazó rövid, vegyes nyakláncok sárga, kék, zöld, barna és fekete színösszetétele a késő avar kori nyakláncokon megfigyelhető, a gyöngyviseletben általánosan elterjedt színhatásokat mutatja (5. táblázat). Ezek az egyszerű, rövid sorok – melyeknek önmagukban nincs pontos keltező értékük – a hajósi köznépi réteg 7. század harmadik harmada – 8. század eleje, 8. századi, szegényesebb temetkezéseiben fordultak elő.

5. Hosszú vegyes összetételű nyaklánc kevés dinnyemag alakú üveggyönggyel

A 100. (237), 166. (125) sír vegyes összetételű gyöngysora azért került ebbe a csoportba, mert a sorok jellegét a dinnyemag alakúak helyett a különböző színű és formájú köles üveggyöngyök túlsúlya határozza meg. A hosszú sorok közé kísérőgyöngyként lapított gömb, hordó vagy orsó, hosszú bikónikus, hasábos és dinnyemag alakú gyöngyökből csak néhány példány került. A 7. század utolsó harmadából hasonló vegyes összetételű hosszú, többsoros láncot említhetünk pl. Zamárdi 94. és 97. sírjából, amelyeken a köles gyöngyök közé néhány szintelen dinnyemag, és dudoros rátétdíszes gömbös mellett több gerezdelt díszű, gömb alakú üveggyöngyöt is felfűztek.⁷⁶ A 100. sír nyaklánc kétsoros, a dokumentáció szerint a 237 darab gyöngy kettős „bronz huzalra” volt felfűzve. Itt a 218 darab kölesgyöngy között négy darab, különböző formájú dinnyemag, lecsapott sarkú, négyzetes átmetszetű hosszú hasáb, orsó, lapított gömb, dudoros rátétdíszes lapított gömb, csonkakúp, csövecskés kúp és csövecskés lapított gömb alakú üveggyöngyöket is helyeztek.⁷⁷ E gyöngyök között található egy olyan szürkésfekete színű, sárga színű dudoros és folytatott rátétdíszes opak gyöngy is (3. ábra 37.), amelyet a késő avar kori fekete-sárga színű, ún. csurgatott rátétdíszes üveggyöngyök előképének tarthatunk.⁷⁸ Feltehetően erre a nyakláncra fűzték azt az ezüst lemezes tubust is, amely a halott nyakcsigolyáinak jobb oldalánál került elő. Ez a sír a közép avar kori gyöngyös sírok korai fázisához tartozik.

6. Hosszú, vegyes összetételű nyaklánc sok dinnyemag alakú üveggyönggyel (2. táblázat 41–42. sorszám)

A hajósi temető késői lelethorizontjának gyöngysorai közül a 48. sír kevert összetételű, sajátos jellegű, többsoros nyaklánc, amelyen a különböző formájú, sötét tónusú, dinnyemag alakú üveggyöngyök az uralkodók. A 318 szemből álló hosszú, többsoros fűzén a római korból ismert profilált szív alakú forma, illetve a téglalap átmetszetű orsó, a kör átmetszetű kúposok és ovális átmetszetű kúpszerűek kivételével 23 féle dinnyemag alakú gyöngytípus is megtalálható.⁷⁹ A nyaklánc jellegét meghatározó dinnyemag alakúak mellett a különböző színű és formájú kísérő gyöngyökkel – hosszú henger alakú borostyán, lapított gömbös, kétszeresen összetett lapított gömb, köles, gerezdelt lapított gömb, gyűrű, rövid henger, korong, egyrétegű dudoros és hurokfolyatott rátétes hordó, gallérdíszes kéttágú aranyfóliás hordó, kúp, zöld és fekete színű prizma, téglalap átmetszetű lecsapott sarkú hosszú és rövid hasáb üvegekkel együtt a lecsapott sarkú hosszú hasáb alakú karneol és hengeres borostyán egy-egy példánya is – színesíti a sort. A gyöngy nyakláncra a zöld és fekete színű, prizma formájúak, illetve a galléros díszű kéttágú aranyfóliás üveggyöngyök a legfiatalabb gyöngytípusok (1. ábra 8, 2. ábra 24.).

A 48. sírjához hasonló vegyes gyöngyláncok az avar kor késői időszakának női temetkezéseiben figyelhetők meg. Azokkal a késői gyöngysorokkal rokon, amelyeken barbarikumi és a szarmata emlékeanyagból is ismert, késő római kori gyöngyformák késő avar kori gyöngyökkel együtt lettek felfűzve.⁸⁰ A hajósi gyöngysorhoz hasonló késő avar kori ízlésvilágot hordozó nyakláncot például a Pilismarót-Öreges-dűlő 43. sírből is említhetünk, amelyen a közép avar korra inkább jellemző gyöngyformák egyéb késői gyöngytípusokkal együtt alkották a sort.⁸¹

75 A késő avar kori köznépi sírokban ezek a gyöngycsüngős fülbevalók többnyire karéjos mellboglárokkal, esztergált csont tűtartókkal és zeg-zug díszű orsógombokkal fordultak elő: ČILINSKÁ 1975, 65. X. típus, 80–81; GARAM 1995, 280.

76 BARDOS – GARAM 2009, Taf. 12 Gr. 94, 1, 97/a, 1.

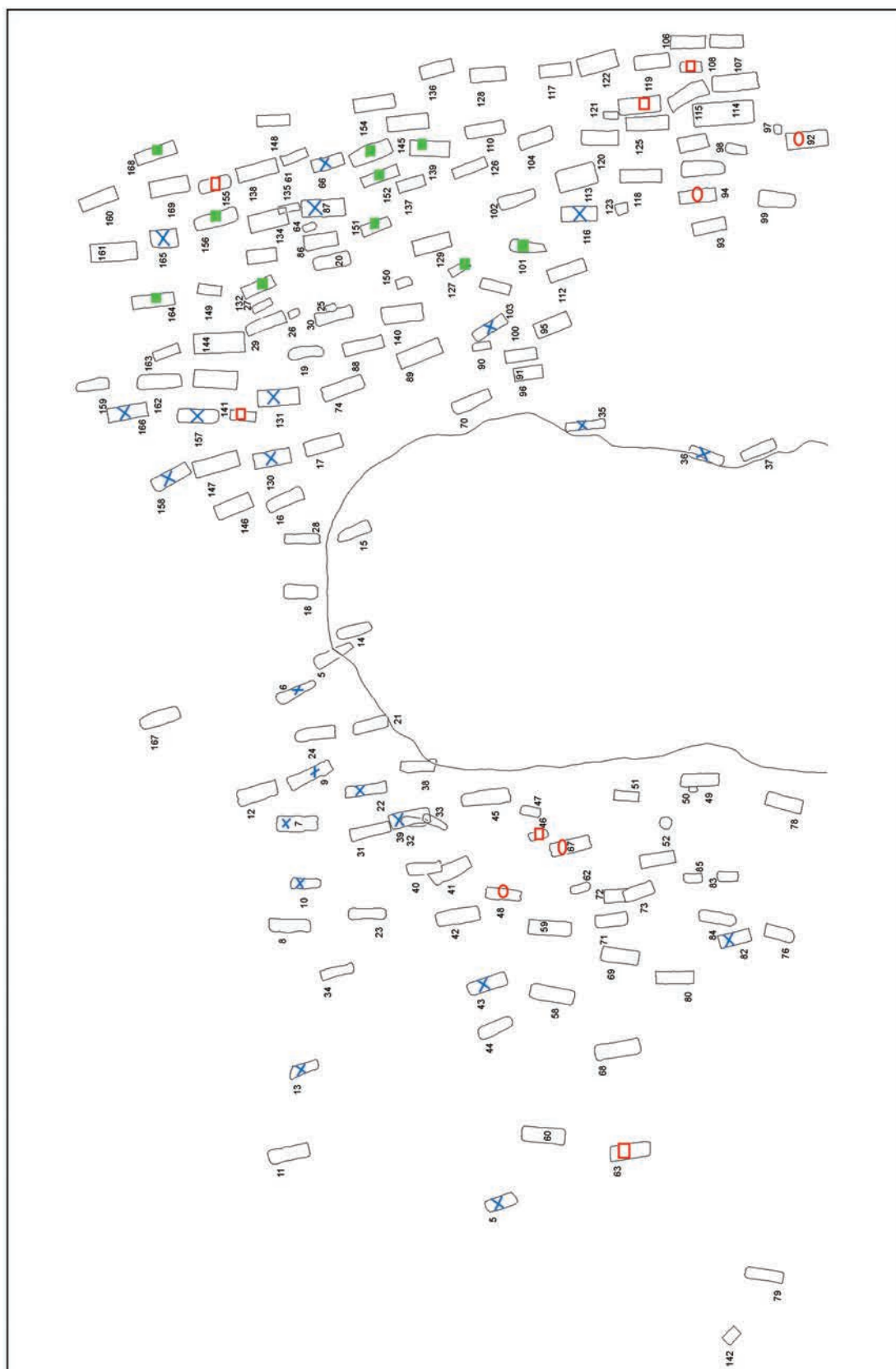
77 Korszakában azonos és jellegében is hasonló hosszú, zömében köles gyöngyökből álló nyakláncot említhetünk pl. a Felgyő-Ürmös tanya 228. sírből: BALOGH 2010, 220–221, 368, 94. kép: 228. sír 1, vagy a Szeged-Kundomb 247. sírből is: SALAMON – SEBESTYÉN 1995, 33, 93 PL. 30, Gr. 247, 3–4.

78 Hasonló példány: pl. PÁSZTOR 1996b, 43, 49, 6. színes t. 40.4, 421. sír.

79 XI.02.1/00; XI.03.1.1/00; 16: XI.04.1.1/00; 29: XI.04.1/00; XI.05.2.1/00; 29: XI.06.1.1/00; 33: XI.06.1/00; XI.07.1.1/00; XI.07.1/00; 2: XI.07.2.1/00; 11: XI.08.1/00; 3: XI.09.1/00; XI.10.1.1/00; 7: XI.10.1/00; XI.11.1.1/00; 2: XI.11.1/00; 3: XI.12.1.1/00; 14: XI.12.1/00; 2: XI.14.1/07.01; 3: XI.14.1.1/00; 3: XI.14.1/00; 3: XI.15.1.1/00; 21: XI.15.1/00 – lásd 4. tábla.

80 Például: Tiszafüred-Majoros 1129., 1190., 1275. sír: GARAM 1995, Taf. 151, Gr. 1129, 7; Taf. 158, Gr. 1190, 4, Taf. 170, Gr. 1275, 3; Felgyő-Ürmös-tanya 177. sír: BALOGH 2010, 347, Gr. 177, 4–5; Székkutas-Kápolna-dűlő 292. sír: B. NAGY 2003, 101. kép 4–17.

81 SZABÓ 1975, 243, Fig. 5, Gr. 43, 3; Pl. XXXI. Gr. 43, 7. A hajósi és pilismaróti gyöngysorok analógiái a késő avar kori emlékeanyagban ritkábban előforduló változatok: pl. Székkutas-Kápolnadűlő 310. sír: B. NAGY 2003, 178, 105. kép, ovális karikájú gyöngycsüngős fülbevalóval; Felgyő-Ürmös tanya 196. sír, 77. kép: 196, 1.

1. térkép. Hajós-cifrahegyi avarkori temető gyöngyös sírjainak időrendi szakaszai

A hajós-cifrahegyi temető késői gyöngysorainak egyik különlegessége az, hogy a gyöngytípusok közül hiányoznak azok a késői formák és változatok, amelyek az avar kor végi Kárpát-medencében széles körben uralták a gyöngydivatot.⁸² Így a fekete alapon sárga színű, dudor és csurgatott rátétdíszesek, késői üveg és ón/ólom formált amfora alakúak, a körszemes díszűek, a késői gömbös és hasábos mozaik üveggyöngyök, vagy a többszörösen összetett sötétkék és zöld színű, illetve ezüst- és aranyfóliás többtagú rúdgyöngyök⁸³ nem találhatók meg nyakláncokon.⁸⁴

7. Rövid nyaklánc csak dinnyemag alakú üveggyönggyel (2. táblázat 44–47. sorszám)

A 67. (7), 108. (9), 46. (10) és 124. (11) sír csak dinnyemag alakú gyöngyökből fűzött rövid gyöngysorait soroltuk ebbe a csoportba. Ezek a rövid gyöngysorokat néhány (7–11 db), különböző típusú dinnyemag alakú gyöngyből fűzték. A 67. és a 124. sír bolygatatlan. A 108. sírt humuszoslaskor megbolygatták, a 46. sír pedig bolygatatlan volt, azonban a nyelés során a váz medencecsontoktól felfelé megsemmisült. Mindkét, a 8. század első felére keltezhető sír esetében feltételezhető, hogy nem a teljes gyöngysor maradhatott meg.

A 67. sírban, ahol senior korú nőt temettek el egy kisgyerekekkel, a rövid nyaklánc az idős asszony ékszere volt. A gyöngysort cseppszerű (4), lapos cseppszerű, lapos nyújtott cseppszerű és zömök testű dinnyemag alakú gyöngyökből fűzték. A cseppszerű dinnyemag alakú gyöngy a 7. század utolsó harmadától, a lapos cseppszerű, lapos nyújtott cseppszerű dinnyemag alakú típusok a 8. század első felétől a korszak végéig divatban voltak, így nincs korhatározó értékük. A zömök testű dinnyemag alakú gyöngy pedig a 8. század első harmada – 8. század második fele – 9. század első fele közötti időszak egyik karakteres gyöngytípusa volt. A nő halotti viseletét a rövid gyöngysor mellett egy rombusz átmetszetű bronz huzalból hajlított, ovális karikájú, hasábgönggy csüngős fülbevalóval és körátmetszetű vas karpereccel ékesítették fel. A vas karperec a római korból ismert vasbabonával összefüggésbe hozható viseleti szokás,⁸⁵ amely az avar kori temetkezésekben is általánosan megfigyelhető viselet volt. Ezzel magyarázható, hogy az infans I. korú kisgyerekekkel eltemetett idős női halott mindkét karjára vaskarperecet húztak. A szegényes ékszerek és a gyöngysor a sírt a temető késői fázisába tartozó temetkezései közé sorolja. A temetőterképen is körvonalazható, hogy ez a sír a temető egyik legfiatalabb temetkezései közé tartozott (1. térkép).

A 124. sír 11 darabból álló rövid gyöngysora nyolc féle, különbözőképpen megformált dinnyemag alakú (szabályos csepp, lapos cseppszerű, lapos nyújtott cseppszerű; kettős cseppszerű, széles vonalfolyatott díszszel, zömök testű, lapos, téglalap átmetszetű orsószerű, lapos, egyik oldalán bordadíszes nyújtott cseppszerű, egyik oldalán bordadíszes, mindkét oldalán bordadíszes nyújtott cseppszerű) gyöngytípusból állították össze. A halotti lepelben betakart nőt a rövid gyöngysora mellett kerek huzalkarikájú gyöngycsüngős fülbevalópárral ékszerítették fel. A sírba helyezték használati eszközeit (fekete színű, lapított gömb alakú orsógomb, vaskés), és a halotti rítushoz tartozó állatmaradványt, illetve tojást. A sír nyakláncra olyan dinnyemag alakú gyöngyökből áll, amelyek a hajósi temetőben a 7. század utolsó harmadától a 9. század első feléig keltezhető gyöngysorok között is megtalálhatók (2., 4. táblázat).⁸⁶ A 124. sírt a kis-gyöngycsüngős fülbevaló⁸⁷ és a dinnyemagsor együttese keltezi tágabb időhatárok közé, a 7. század utolsó harmada – 8. század első fele közötti időszakra.

Összefoglalás – a temető belső időrendje

A hajós-cifrahegyi temető gyöngytípusai és gyöngynyakláncok fajtái, illetve a gyöngyös sírok lelethorizontjai alapján több időrendi szakasz különíthető el (1. térkép).

7. század 2 – 3. negyede: 101., 127., 132., 145., 151., 152., 154., 156., 164., 168. sír

7. század 2. fele: 9., 22. sír

7. század 2. negyed – 7. század utolsó harmad: 20., 66., 131. sír

7. század utolsó harmad: 7., 10., 13., 15., 35., 36., 39., 43., 84., 87., 100., 107., 116., 131., 157., 158. sír

7. század utolsó harmad – 8. század eleje: 130., 155., 166. sír

7. század utolsó harmad – 8. század eleje(?): 165. sír

82 SZÓKE 1992, 876–881.

83 BOON 1977.

84 Hasonló megfigyelést tett például Kovrig Ilona is az alattányi harmadik csoport késői gyöngysoraival kapcsolatban: KOVRIG 1963, 165.

85 KOVRIG 1963, 118.

86 A kutatás ezidáig elért eredményei alapján a hajósi dinnyemag alakú üveggyöngyök még nehezen használhatók a leletegyüttesek pontosabb keltezéséhez.

87 Az alattányi temető 2. csoportjának peremterületein jelentek meg a kis-gyöngycsüngős fülbevalók és általában a harmadik csoport dinnyemag és köles gyöngyeivel együtt hosszú ideig maradtak divatban: KOVRIG 1963, 137, 164–165.

7. század utolsó harmad – 8. század 1. harmad: 124. sír
 7. század utolsó harmad – 8. század: 141. sír
 7. század utolsó harmad – 9. század 1. fele: 44. sír
 8. század: 46., 57., 108. sír, szórvány
 8. század 2. fele: 63. sír
 8. század 2. fele – 9. század 1. harmad/1. fele: 67., 92. sír
 9. század vége – 9. század 1. fele: 48. sír
 9. század 1. fele: 94. sír

A hajósi temető középső területét szarmata kori telepobjektumok takarták el, és még homokkitermelés is megbolygatta. A hiányosságok ellenére megállapítható, hogy a hajósi közösség néhány családja a 7. század második negyede – 7. század közepe körüli időszakban több ponton kezdte el használni a temetőt. A legkorábbi, gyöngyöket is tartalmazó sírokat a sírmező északi, északkeleti és a déli részén ásták meg.

A köles gyöngyök nélküli, kevert összetételű, többtagú példányokat is tartalmazó rövid nyakláncokkal felékszerezettek sírjai (101., 132., 152., 164. sír) a préselt lemezes övveretes temetkezésekkel (17., 58., 149. sír) egyidejűek. A 152. sírban rátétdíszes és késő római hagyományú monokróm gyöngyökből fűzött nyakláncsal, a 101. sírban pedig gyöngy-drót díszes, nagy-gyöngycsüngős ezüst fülbevalópárral, kevert összetételű, rátétdíszes opak és többtagú üveggyöngyöket is tartalmazó rövid nyakláncsal ékesítették a halottakat.

A temető korai fázisába sorolhatók azok a gazdagabb mellékletű temetkezések is, amelyekben a gyöngysor keretelt üvegbetétes, ezüst nagylemezgömbös fülbevalók (101. sír) mellett a kevert összetételű, egy- és többtagú üveggyöngyökkel díszített rövid vagy hosszabb láncok voltak az elhunytak ékszerei (66., 127., 140., 156., 168. sír).

A 7. század 3. negyedére keltezett 151. sírban Jánoshida-típusú granulált arany fülbevalópárral és egy- és többtagú dudoros rátétesekkel, illetve egy- és többtagú monokróm üveggyöngyökkel is díszített gyöngysorral egészítették ki a jómódú elhunyt viseletét. A nyakláncokon a régebbi formák mellett már felbukkantak az apró köles méretű gyöngyök is. Ez a kevert összetételű, rövid gyöngy-nyaklánc és a halott gyermek bal combcsontja mellett talált, bronz lemezből formált talpas pohár maradványa már egy új korszak beköszöntének emlékeit képviselik.

A korai fázis végén jelentek meg a különböző formára alakított köles gyöngyökből fűzött sorok első példányai (pl. 87. sír). Hajóson ezeket az egyszerű nyakdíszeket több évtizeden keresztül kedvelték és gyakorta egyedüli ékszerként viselték.

A temetőt folyamatosan használták. A 7. század második felében – 8. század eleje időszakban a gyöngyöt is tartalmazó sírokat a temető minden pontján, de főleg a temető nyugati sávjában ásták meg. Környezetükben préselt lemezdíszes övekkel (9., 89., 90. sír), hengerpalástos, lengőcsüngőjű fülbevalókkal (88., 102., 105. sír) ellátott köznépi sírok sorakoztak. E csoport közé tartozott a 18. sír is, amelyben Kecel-típusú fülbevalópárral⁸⁸ felékszerezett, szablyság harcos nyugodott.

A 20. sír monokróm gyöngysorán a korai rúdgyöngyök mellett lapított gömb, rövid henger, csonkakúp típusokat is fűztek. A felnőtt női halottat a korai időszak gyöngyös sírjaiban talált gyöngy-drótdíszű üvegbetétes, ezüst nagy-lemezcüngős fülbevalópárral is ékszerették.

A 7. század utolsó harmadának egyik jellegzetessége a dinnyemag alakú gyöngy nélküli köles szemekből fűzött rövid és hosszú nyakláncok, amelyek közül néhányat lapított gömb, gyűrű, hosszú és rövid henger (13., 39., 116. sír), vagy orsó és csövecskés hosszú henger (43. sír) formájú monokróm gyöngy is tarkított. Többnyire sárga színű (néha barna, fekete színűekkel is kevert), eltérő formára alakított köles gyöngyökből fűzték a 87., 107., 131., 158. sír rövid és a 7., 10., 15. sír hosszabb nyakláncait is. Ezek a sírok általában igen szegényes mellékletűek, néhány egyszerű viseleti (pl. fülkarika, huzalkarperrec, vascsat) és használati tárgyakon kívül (orsógomb, tűtartó, vaskés, agyagedény) egyebet nem helyeztek a halott mellé. A 13. és 15. sír üveg betétdíszes, ezüst nagylemezgömbös fülbevalóval és köles gyöngysorral felékszerezettek a hajósi közösség gazdagabb rétegéhez tartoztak.

A 7. század utolsó harmada – 8. század eleje idején gyakrabban viselt ékszerek azok a vegyes összetételű kölesgyöngysorok, amelyekre néhány dinnyemag alakú gyöngy mellett egyéb: gömbös, hengeres, kúpos, hasábos formákat is fűztek (100., 36., 130., 155., 166. sír). Ezen időszak legkorábbi, gazdagabb temetkezései közé tartozik a 100. sír kétsoros, vegyes összetételű gyöngysora, amelyre ezüst lemezes tubust is függesztettek. A többi gyöngyöt tartalmazó sír általában egyszerű, szegényes köznépi temetkezések, amelyekben a rövid és hosszabb vegyes összetételű gyöngysorok mellett sima bronz fülkarikákkal (84., 155., 166. sír), rombusz

88 GARAM 1993, Taf. 47. 15–16: 92.

átmetszetű fülkarikával (155. sír), kis-gyöngycsüngős fülbevalókkal (55. sír) ékesítették a halottakat. A sírjaikba tett használati eszközeik, szerszámaik a sima felületű, vagy vésett vonal, illetve beszúrt cikk-cakk mintás orsógombok, csont tűtartók, vaskés, vas ásópapucs (155. sír) és a kézzel formált poharak, bögrék.

A gyöngyös mellékletű sírok emlékménye alapján a temetőt a késő avar korban is folyamatosan tovább használták. A 8. század folyamán és az avar kor végén pedig főleg a temető déli és nyugati végében temették el a halottakat, amelyekhez – a leletek alapján – folyamatos elszegényedést mutató, egyszerűbb mellékletű sírok tartoznak. Ékszereik a zömmel dinnyemag alakú üveggyöngyökből fűzött rövid nyakláncok (46., 108., 124., 141. sír), fülkarika (108. sír), gyöngycsüngős fülbevaló (124. sír), vas karperecpár (46. sír) mellett egyszerű viseleti és használati tárgyaik a vascsat, vascsörgő, vaskés és orsógomb.

A késői időszakban az ékszereket (poncolt felületű huzalkarpereceket, ovális karikájú gyöngycsüngős fülbevalókat) és vegyes összetételű rövidebb, hosszabb gyöngy nyakláncokat is tartalmazó sírok a hajós-cifrahegyi kis közösség késő avar kori folyamatos továbbélésének bizonyítékai. Ezek a sírok a temető délkeleti részén, illetve e temetőrész keleti szélén találhatók (1. térkép).

A temető avar kor végi, 9. század első felére keltezhető lelethorizontja elsősorban a 99. sír Hohenberg- Záhony-típusú övgarnitúrája,⁸⁹ a 94. sír a rombuszátmetszetű ovális fülkarikás, kékszínű hasábgyöngycsüngős és gyöngysortag díszes fülbevalója,⁹⁰ füles gombbal, halszálla mintás pántgyűrűvel eltemetett halotti öltözeke és a velük azonos időszakba sorolható 48. sír vegyes összetételű, szkíta nyílhegycsüngőkkel díszített többsoros nyaklánc,⁹¹ ovális karikájú, hasáb-gyöngycsüngős fülbevalóval eltemetett idős nő sírja alapján ismerhető meg. Időrendben közelebb a 67. és 92. sír emlékménye is. Mindkét sír esetében rövid, főleg dinnyemag alakú üveggyöngyökből összeállított gyöngysorral és ovális karikájú gyöngycsüngős fülbevalókkal ékszerelték fel a halottakat.

A hajósi késői nyakláncokat a különböző dinnyemag alakú gyöngyök uralták. Helyi sajátosságnak mondható, hogy a fekete alapon sárga színű, dudor és csurgatott rátétdíszesek, késői üveg és ón/ólom formált amfora alakúak, a körszemes díszűek, a késői gömbös és hasábos mozaik üveggyöngyök vagy a többszörösen összetett sötétkék és zöld színű, illetve a többtagú ezüst- és aranyfóliás rúdgyöngyök – a 48. sír kéttagú aranyfóliás üveggyöngyét kivéve (1. ábra 8.) – nem találhatók meg a gyöngysorok között.

Beads from the avar cemetery of Hajós-Cifrahegy

ADRIEN PÁSZTOR

47 graves, out of the 169, contained beads in the Avar cemetery of Hajós-Cifrahegy. From the point of view of the evaluation it is important to state that the majority of the graves were undisturbed or only disturbed by animals. Bead and bead necklace were found mostly at the graves of the age group of *adultus* and *maturus*, less frequently at *senium* and young female, male and children graves. These objects came to light at the skull and the chest or at the cervical vertebra. 24,49% of the beads were found in female graves, 1,36% in male graves, 5,44% in graves of children and 0,68% of the beads were stray finds (Table 1).

We can categorise the pearls into 6 groups by their material: glass, golden foil, clay, silver, gem (amber, chalcedony, carnelian) and coral. The 1856 pearls were categorised on the basis of their form into 9 main types (I., II., III., V., VII., VIII., IX., X. and XI.; cf. Table 3; Figs. 1–4) and 41 subtypes. Moreover, they were classed into 132 type versions by their ornaments (Table 4).

The frequency of the pearls is determining (99,5%) and the rate of the spherical forms (I., II.) is also outstandingly high (79,6%). The melon seed shaped pearls are relevant as well (14,6%). The cylindrical (64 pcs), conical (19 pcs) and prismatic shapes (14 pcs) occurred only in an insignificant amount. The pearls were classed (Table 4) on grounds of their materials, shapes (main type), ornaments (type) and ornamental variations (type versions).

Some pearls were placed into or upon a sabretache, or were worn around the neck. The short strings of pearls were also widely popular. On the strength of the number of pieces of the pearls, as well as the length and the composition of the string of pearls we distinguished 7 groups: (1) pearls used as mascots or sabretache decoration (this is the case, when only a few, one, two or four pearls were worn); (2) coloured, short necklace without melon seed shaped pearls; (3) longer necklace without melon seed shaped pearls; (4) short necklace with mixed pearls, but only with a few melon seed shaped beads; (5) long necklace with mixed pearls, but only

⁸⁹ BALOGH 2018, 39–40. kép; SZALONTAI 1996, 146–152, 161–162, 1–2. kép.

⁹⁰ BALOGH 2018, 38. kép 2–3.

⁹¹ BALOGH 2018, 23. kép 2–4.

with a few melon seed shaped beads; (6) long necklace with mixed pearls, with many melon seed shaped, glass pearls; (7) short necklace with only melon seed shaped beads (*Table 2, 4*).

4 chronological period can be determined on the evidence of the pearl types and sting of pearls types of Hajós-Cifrahegy, as well as by means of the horizon of the graves with pearls:

1. Chronological phase: the second quarter of the 7th century or its third third: graves 22, 66, 131.

2. Chronological phase: the second half of the 7th century: grave 9, 22; the third third of the 7th century: grave 7, 10, 13, 15, 35, 36, 39, 43, 84, 87, 100, 107, 116, 131, 157, 158; the third third of the 7th century – early 8th century: grave 130, 155, 165 and 166.

3. Chronological phase: the third third of the 7th century – the first third of the 8th century: grave 124; the third third of the 7th century – 8th century: grave 141; 8th century: grave 46, 57, 108 and stray finds; the second half of the 8th century: grave 63.

4. Chronological phase: the third third of the 7th century – the first half of the 9th century: grave 44; the second half of the 8th century – the first third/half of the 9th century: grave 67, 92; the end of the 8th century – the first half of the 9th century: grave 48; the first half of the 9th century: grave 94.

Some families of the Avar community of Hajós began to use the cemetery around the second quarter or the middle of the 7th century at several locations. The earliest graves that contained pearls were unearthed at the northern, northeastern and southern parts of the cemetery. The cemetery was in use continuously. In the period between the second half of the 7th century and the early years of the 8th century the graves with pearls were dug at every part of the cemetery, but mainly at the western lane of it. During the 8th century and at the end of the Avar era the deceased were buried at the southern and western ends of the cemetery. The latest graves (the end of the 8th century – the first half of the 9th century) can be found at the southeastern part and the eastern edge of the cemetery (*Fig. 5*).

Irodalom

- ADAM 2002 Szentpéteri József (Hrsg): *Archäologische Denkmäler der Awarenzeit in Mitteleuropa*. Budapest, 2002.
- BALOGH – PINTÉR 1998 Balogh Csilla – Pintér László: Avar sírok Városföldről (Awarengräber in Városföld). *Cumania* 15. 93–131.
- BALOGH 2002 Balogh Csilla: Régészeti adatok Bács-Kiskun megye területének kora avar kori történetéhez. Előmunkálatok a Duna-Tisza köze avar kori betelepülésének kérdéseihez (Archäologische Angaben zur frühawarenzeitliche des Komitates Bács-Kiskun. Vorarbeiten zu den Problemen der Besiedlung des Donau-Theiss-Zwischenstromlandes in der Frühawarenzeit). *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica* 8. 291–315.
- BALOGH 2010 Balogh Csilla: A Felgyő, Ürmös-tanyai avar kori temető (The Avar Cemetery at Felgyő, Ürmös-Tanya). In: Balogh Csilla – P. Fischl Klára: *Felgyő, Ürmös-tanya. Bronzkori és avar kori leletek László Gyula felgyői ásatásának anyagából*. MFMÉ Monumenta Archaeologica I. 2010, Szeged. 185–382.
- BALOGH 2018 Balogh Csilla: *A hajós-cifrahegyi avar temető*. Avar kori sírleletek Bács-Kiskun megyében 1. 2018. s.a.
- BÁLINT 2000 Bálint Marianna: Az avarok kőbetétes övei (Die awarischen Gürtel mit Steineinlage). In: Petercsák Tivadar – Váradi Adél (szerk.): *A népvándorláskor kutatóinak kilencedik konferenciája*. Eger, 1998. szeptember 18–20. Heves Megyei Régészeti Közlemények 2. Eger, 2000. 124–134.
- BÁRDOS – GARAM 2009 Bárdos, Edith – Garam, Éva: *Das awarenzeitliche Gräberfeld in Zamárdi-Rétiföldek*. Teil I. Monumenta Avarorum Archaeologica Vol. 9. Budapest, 2009.
- BÁRKÁNYI 2010 Bárkányi Magdolna: Gyöngyök a Kiszombor B gepida temetőben. Szakdolgozat, SZTE BTK. Kézirat, Szeged, 2010.
- BÓNA 1979 Bóna István: A szegvár-sápoldali lovassír. Adatok a korai avar temetkezési szokásokhoz (Das Reitergrab von Szegvár-Sápoldal. Beiträge zu den frühawarischen Bestattungssitten). *Archaeologiai Értesítő* 106. 3–32.
- BÓNA 2000 Bóna, István: Ein frühawarisches Gräberfeld in der Unio-Sandgrube von Várpalota. *Communications Archaeologicae Hungariae* 2000. 123–160.
- BOON 1977 Boon, George C.: Gold-in-glass beads from the ancient world. *Britannia* 8. 193–202.
- BUGARSKI 2012 Bugarski, Ivan: On the Jánoshida type earrings and the seventh century byzantine finds from western Balkans, with a retrospective view of the Vajska (Vaszka) Cemetery. In: Vida Tivadar (szerk.): *Thesaurus Avarorum. Régészeti tanulmányok Garam Éva tiszteletére*. Budapest, 2012. 233–254.
- ČILINSKÁ 1975 Čilinská, Zlata: Frauenschmuck aus dem 7.–8. Jahrhundert im Karpatenbecken. *Slovenská archeológia* 23. 63–96.

- DAIM 1996 Daim, Falko: Das awarische Gräberfeld von Zillingtal, Burgenland. In: *Reitervölker aus dem Osten. Hunnen + Awaren. Ausstellungskatalog*. Eisenstadt, 1996. 417–424.
- ERDÉLYI 1958 Erdélyi István: *A jánoshidai avarkori temető*. Régészeti Füzetek Ser. II/1. Budapest, 1958.
- ERDÉLYI – NÉMETH 1969 Erdélyi István – Németh Péter: A várpalota-gimnáziumi avar temető (Awaren-Friedhof Várpalota-Gymnasium). *Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei* 8. 167–198.
- GARAM 1993 Garam, Éva: *Katalog der awarenzeitlichen Goldgegenstände und der Fundstücke aus den Fürstengräbern im Ungarischen Nationalmuseum*. Budapest, 1993.
- GARAM 1995 Garam, Éva: *Das awarenzeitliche Gräberfeld von Tiszafüred*. Cemeteries of the Avar Period (567–829) in Hungary. Vol. 3. Budapest, 1995.
- HOPPÁL ET AL. 2000 Hoppál Mihály – Jankovics Marcell – Nagy András – Szemadám György: *Jelképtár*. Budapest, 2000.
- ISTVÁNOVITS – KULCSÁR 2006 Istvánovits Eszter – Kulcsár Valéria: Az első szarmaták az Alföldön (Gondolatok a Kárpát-medencei jazig foglалásról) (The first Sarmatian in the Great Hungarian Plain [Some notes on the Jazygian immigration into the Carpatian Basin]). *Jósa András Múzeum Évkönyve* 48. 203–237.
- IVANIŠEVIĆ – KAZANSKI – MASTYKOVA 2006 Ivanišević, Vujadin – Kazanski, Michel – Mastykova, Anna: *Les nécropoles de Viminacium à l'époque des Grandes Migration*. Collège de France – CNRS, Monographies 22. Paris, 2006.
- KATZMEYER 1997 Katzmeier, Thomas: Verbreitungsbilder ausgewählter Perlentypen des Frühmittelalters in Süd- und Westdeutschland. In: Freeden, von Uta – Wiczorek, Alfred (Hrsg.): *Perlen. Archäologie, Techniken, Analysen*. Bonn, 1997. 149–160.
- KISS – SOMOGYI 1984 Kiss Gábor – Somogyi Péter: *Tolna megyei avar temetők* (Awarische Gräberfelder im Komitat Tolna). *Dissertationes Pannonicae* III/2. Budapest, 1984.
- KOCH 1977 Koch, Ursula: *Das Reihengräberfeld bei Schretzheim I–II*. Germanische Denkmäler Völkerwanderungszeit Serie A. 13. Berlin, 1977.
- KOCH 1982 Koch, Ursula: *Die fränkischen Gräberfelder von Barga u. Berghausen in Nordbaden*. Stuttgart, 1982.
- KOVRIG 1957 Kovrig Ilona: Kora-avarkori sírok Törökbálintról (Deux tombes avars de Törökbálint). *Folia Archaeologica* IX. 119–144.
- KOVRIG 1963 Kovrig, Ilona: *Das awarenzeitliche Gräberfeld von Alattyán*. *Archaeologia Hungarica* 40. Budapest, 1963.
- LŐRINCZY – STRAUB 2004 Lőrinczy Gábor – Straub Péter: Újabb adatok az avar kori szűrőkanalak értékeléséhez II. (Neue Angaben zur Bewertung der awarenzeitlichen Sieblöffel II.). *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica* 10. 305–337.
- NAGY 1998 Nagy, Margit: *Awarenzeitliche Gräberfelder im Stadtgebiet von Budapest*. Teil I–II. *Monumenta Avarorum Archaeologica* Vol. 2. Budapest, 1998.
- NAGY 2007 Nagy Margit: Kora népvándorláskori sírleletek Budapest területéről (Grabfunde aus der frühen völkerwanderungszeit im Gebiet von Budapest). *Budapest Régiségei* XL. (2006) 95–155.
- NAGY 2012, Nagy Margit: Langobard sírok Budapest-Óbuda/Aquincumból (Langobardischer Gräber aus Budapest-Óbuda/Aquincum). In: Vida Tivadar (szerk.): *Thesaurus Avarorum. Régészeti tanulmányok Garam Éva tiszteletére*. Budapest, 2012. 141–174.
- ORMÁNDY 1995 Ormándy, János: Granulációs díszítés avar kori tárgyakon. Gúla- és lemezgömbcsüngős arany fülbevalók (Awarenzeitliche Gegenstände mit granulationsverzierung. Goldene Ohrgehänge mit Pyramiden- und Kugelanhänger). *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica* 1. 151–181.
- PÁL – ÚJVÁRI 2001 Pál József – Újvári Edit: *Szimbólumtár. Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából*. Budapest, 2001.
- PÁSZTOR 1996a Pásztor Adrien: A magyarországi kora és középső avar kori gyöngyök tipológiai vizsgálata (Typologische Untersuchung der früh- und mittelawarischen Perlen aus Ungarn). *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica* 2. 195–220.
- PÁSZTOR 1996b Pásztor Adrien: A csákbereány-orondpusztai avar kori temető gyöngyleleteinek tipokronológiai vizsgálata (The typochronological examination of the Bead finds of the Csákbereány-Orondpuszta Cemetery from the Avar period). *Savaria – Pars Archaeologica* 22/3. (1992–1995) 37–83.
- PÁSZTOR 2001 Pásztor Adrien: A Szekszárd-Bogyiszló úti avar kori temető gyöngyleletei (Die Perlenfunde des Gräberfeldes an der Strasse Szekszárd Bogyiszló). *A Wosinsky Mór Megyei Múzeum Évkönyve* 23. 115–160.

- PÁSZTOR 2003 Pásztor Adrien: A székkutas-kápolnadűlői avar kori temető gyöngyleletei (Die Perlen des awarenzeitlichen Gräberfeldes von Székkutas-Kápolnadűlő). In: B. Nagy Katalin: *A székkutas-kápolnadűlői avar temető*. Szerk.: Bende Livia – Lőrinczy Gábor. Szeged, 2003. 331–370.
- PÁSZTOR 2007 Pásztor Adrien: Az avar kor emlékei Pest megyében. In: Fancsalszky Gábor (szerk.) Torma István közreműködésével: *Pest megye monográfiája I/1. A kezdetektől a honfoglalásig*. Budapest, 2007. 397–439.
- PÁSZTOR 2008 Pásztor, Adrien: Ergebnisse der typochronologischen Untersuchung awarenzeitlicher Perlenfunde in Ungarn. Perlentracht in der Früh- und Mittelawarenzeit. *Antaeus* 29–30. 307–324.
- PÁSZTOR 2011 Pásztor Adrien: A Keszthely-Fenekpuszta, Horreum melletti temető gyöngyleteiről (Perlenfunde aus dem Horreum-Gräberfeld Keszthely-Fenekpuszta). *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica* 12. 235–244.
- PÁSZTOR 2012 Pásztor Adrien: Lesencetomaj-Piroskereszt avar kori temető 39. sírjának gyöngysora (Die Perlenkette aus Grab 39 des awarenzeitlichen Gräberfeldes von Lesencetomaj-Piroskereszt). In: Vida Tivadar (szerk.): *Thesaurus avarorum. Régészeti tanulmányok Garam Éva tiszteletére*. Budapest, 2012. 477–488.
- PÁSZTOR 2014 Pásztor Adrien: Gyöngyleletek a szegvár-oromdűlői avar kori temető szűrőkanalas sírjaiban (Beads from the burials with strainer-spoons of the Avar period cemetery at Szegvár-Oromdűlő). In: Anders Alexandra – Balogh Csilla – Türk Attila: *Avarok pusztái. Tanulmányok Lőrinczy Gábor 60. születésnapjára*. Opitz Archaeologica 6. Budapest, 2014. 291–312.
- PÁSZTOR SZŐLŐKALJA Pásztor Adrien: Az avar kori gyöngyviselet Szegváron I. A szegvár-szőlőkaljai avar kori temető gyöngyleletei. Monografia Archaeologica II. im Druck.
- PEDA 1980 Preda, Constantin: *Callatis. Necropola romano-bizantina*. Bukarest, 1980.
- SALAMON – SEBESTYÉN 1995 Salamon, Ágnes – Cs. Sebestyén, Károly: *The Szeged-Kundomb cemetery*. Das awarische Corpus. Beihefte IV. Debrecen–Budapest, 1995.
- SIEGMANN 1997 Siegmann, Maren: Die Perlen des Frühmittelalterlichen Gräberfeldes von Liebenau, Kr. Nienburg/Weser (Niedersachsen). In: Freeden, von Uta – Wiczorek, Alfried (Hrsg.): *Perlen. Archäologie, Techniken, Analysen*. Bonn, 1997. 133–142.
- SIEGMUND 1998 Siegmund, Frank: *Merowingerzeit am Niederrhein. Die frühmittelalterlichen Funde aus dem Regierungsbezirk Düsseldorf und Kreis Heinsberg, mit einem Beitrag v. U. Jux*. Köln–Bonn, 1998.
- Cs. SÓS 1961 Cs. Sós Ágnes: Újabb avar kori leletek Csepel-szigetről (Neuere awarenzeitliche Funde auf der Csepel-Insel). *Archaeologiai Értesítő* 88. 32–51.
- STAŠIKOVÁ-ŠTUKOVSKÁ – PLŠKO 1997 Stašiková-Štukovská, Danica – Plško, Alfonz: Typologische und technologische Aspekte der Perlen aus dem frühmittelalterlichen Gräberfeld in Borovce. In: Freeden, von Uta – Wiczorek, Alfried (Hrsg.): *Perlen. Archäologie, Techniken, Analysen*. Bonn, 1997. 259–274.
- SZABÓ 1965 Szabó János Győző: Az egri múzeum avar kori emlékeinyaga I. Koraavarkori sírleletek Tarnaméráról (Der awarenzeitliche Fundbestand des Museums von Eger I. Frühawarenzeitliche Grabfunde aus Tarnaméra). *Egri Múzeum Évkönyve* 3. 29–71.
- SZABÓ 1975 Szabó, János Győző: The Pilismarót Cemetery. In: Garam, Éva – Kovrig, Ilona – Szabó, János Győző – Török, Gyula: *Avar finds in the Hungarian National Museum*. Budapest, 1975. 241–282.
- SZALONTAI 1996 Szalontai Csaba: „Hohenbergtől Záhonyig” Egy késő avar kori övverettípus vizsgálata (”Von Hohenberg bis Záhony” Untersuchung eines spä awarenzeitlichen Gürtelbeschlagtyps). *Savaria – Pars Archaeologica* 22/3. (1992–1995) 145–162.
- SZÓKE 1992 Szóke, Béla Miklós: Die Beziehungen zwischen dem oberen Donautal und Westungarn in der ersten Hälfte des 9. Jahrhunderts (Frauentrachtzubehör und Schmuck). In: Daim, Falko (Hrsg.): *Awarenforschungen II*. Wien, 1992. 841–968.
- TEMPELMANN-MACZYNSKA 1985 Tempelmann-Maczynska, Magdalena: *Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum*. Mainz, 1985.
- H. TÓTH – HORVÁTH 1992 H. Tóth, Elvira – Horváth, Attila: *Kunbábony. Das Grab eines Awarenkhagans*. Kecskemét, 1992.
- VADAY 1988–1989 Vaday, Andrea: *Die sarmatischen Denkmäler des Komitats Szolnok. Ein Beitrag zur Archäologie und Geschichte des sarmatischen Barbaricums*. Antaeus 17–18. Budapest, 1989.
- ZULAUF 2012 Zulauf Gyöngyi: *Hatodik századi gyöngyök Pannoniában*. Szakdolgozat, ELTE BTK Régészet szak. Kézirat, Budapest, 2012.

